

აბელ სუბოტნიკი
სუბოტნიკი

ქალაქი

სუბოტნიკი

სუბოტნიკი

ნაშრომში განხილულია ვ. ი. ლენინის დამოკიდებულება ბათუმისა და ბათუმის ოლქის (ძირითადად იგივე აჭარის) სოციალ-ეკონომიური განვითარებისადმი, მისი ურთიერთობა ბათუმის მშრომელთა რევოლუციურ მოძრაობასთან და სხვა საკითხები.

შესავალი, „ვ. ი. ლენინი და პეტერბურგის „ბრძოლის კავშირთან“ ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის ურთიერთობა“, „ვ. ი. ლენინის ადრინდელი ნაშრომები ბათუმში“, „ვ. ი. ლენინი და რევოლუციური მოძრაობა ბათუმში“, „ნ. კრუპსკაიას წერილი ბათუმელ მ. სოლორაშვილისადმი“ ეკუთვნის აბელ სურგულაძეს, ხოლო „აჭარის მშრომელთა მისაღმებანა ვ. ი. ლენინს“, „ვ. ი. ლენინი საბჭოთა სახელმწიფოს განვითარებაში ბათუმის როლის შესახებ“, „ვ. ი. ლენინის გარდაცვალება და აჭარის მშრომელთა ფიცილენინური გაწვევა პარტიაში“ — სერგო ტაბაყუას.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

ვ. ი. ლენინის ნაშრომებში საქართველოს ისტორიის არაერთი დიდმნიშვნელოვანი საკითხია განხილული. ეს განსაკუთრებით ითქმის რეფორმის შემდგომი ხანის ქვეყნის სოციალ-ეკონომიური წინსვლის, მარქსიზმის გავრცელებისა და მუშათა მოძრაობის, სოციალისტური რევოლუციისათვის მზადყოფნის, საქართველოს სახალხო მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისა და სხვ. შესახებ.¹

ამ საკითხებთან კავშირში, აგრეთვე ვ. ი. ლენინის მრავალრიცხოვან მიმოწერაში და სხვა მასალაში არაერთხელ გვხვდება ჟალაქ ბათუმისა და ბათუმის ოლქის (ძირითადად იგივე აჭარის) ხსენება. მათი შესწავლით ირკვევა, რომ იგი კარგად იცნობდა ბათუმის სამრეწველო განვითარებას და პროლეტარიატის უმირული ბრძოლის ისტორიას, დაუყოვნებლივ ეხმარებოდა მუშათა გამოსვლებს და მათ შესაფერ ანალიზსაც უკეთებდა. ჩანს ისიც, რომ ვ. ი. ლენინი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ბათუმს საბჭოთა სახელმწიფოს ეკონომიურ განვითარებაში.

¹ ამის შესახებ იხ. პ. გუგუშვილი, ვ. ი. ლენინი ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების ეკონომიური განვითარების შესახებ. ჟურნ. „ბოლშევიკი“, № 10-11, 1944; ვ. ესაიაშვილი, ვ. ი. ლენინი და საქართველოს სოციალისტური ორგანიზაციები, თბილისი, 1959; მისივე, ვ. ი. ლენინი საქართველოს შესახებ. თბილისი, 1956.

რამ გამოიწვია ბათუმით ვ. ი. ლენინის დაინტერესება?

1878 წელს, ოსმალეთთან ომში რუსეთის გამარჯვების შედეგად, აქარა განთავისუფლდა თურქთა ხანგრძლივი ბატონობისაგან, სამუდამოდ დაუბრუნდა ქართულ კერას და კვლავ მისი ჰიროსა და ლხინის განუყრელი მოზიარე გახდა. მალე ბათუმში საქონლის მსოფლიო ბრუნვაში ჩაება. უკვე XIX საუკუნის დამლევისათვის იგი ამიერკავკასიის მსხვილი ცენტრია ვითარებული მრეწველობითა და მრავალრიცხოვანი პროლერიატით, რომელმაც თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ გმირული ბრძოლის ნიმუშები აჩვენა. საკმარისია ითქვას, რომ 1902 წლის 8 მარტის გრანდიოზული დემონსტრაციით ბათუმის პროლეტარიატმა საქმით განახორციელა პოლიტიკური გაფიცვების შეერთება ფართო გამოსვლებთან. ამასთან, ბათუმში ცნობილი იყო როგორც კავკასიაში უცხოეთიდან მარქსისტული ლიტერატურის შემოზიდვის ცენტრი. ამის შესახებ ჯერ კიდევ 1901 წლის ივნისში ვ. ი. ლენინი მოითხოვდა ამიერკავკასიელი პარტიული ამხანაგებისაგან: „შავი ზღვის აღმოსავლეთი ნაპირის შესახებ აუცილებლად ეძიეთ გზებიო“.² ჩანს, აქ მას მხედველობაში ჰქონდა ბათუმში, საიდანაც წარმოებდა XIX საუკუნის 60-70-იან წლებში ჯერ ა. გვარცენის „კოლოკოლის“,³ შემდეგ კი ხალხოსნურ-რევოლუციური ლიტერატურის შემოზიდვა.⁴ ვ. ი. ლენინის აღნიშნულა მითითების საფუძველზე, მართლაც, მოკლე ხანში მოგვარდა არალეგალურ-ისკრული ლიტერატურის ტრანსპორტირება მა-

2 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც, ტ. 34, გვ. 68.

3 შ. სააკაძე, „კოლოკოლი“ საქართველოში. „ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, № 13.

4 ვ. სიკინავა, ბათუმის ისტორიიდან, ბათუმი, 1958, გვ. 200-201.

რსელიდან ბათუმში, საიდანაც იგი ბაქოზე გავლით სამარაში და დონის როსტოვზე გავლით — კიევში იგზავნებოდა.⁵ მომდევნო პერიოდში კი ბათუმის, როგორც რევოლუციური ლიტერატურის სატრანზიტო პუნქტის მნიშვნელობა, კიდევ უფრო გაიზარდა. ამ ფაქტს თვით ოფიციალური პირებიც აღიარებდნენ. ჟანდარმერიის ერთ საბუთში ნათქვამია, რომ XX საუკუნის დამდეგს „ბათუმი თავისი რევოლუციური და სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობით წარმოადგენს ფრიად სერიოზულ პუნქტს... ბათუმის გზით ხდება საზღვარგარეთიდან არალეგალური ლიტერატურის შემოტანა... ყოველივე ამის გამო კავკასიისათვის ბათუმს აქვს არანაკლები მნიშვნელობა, ვიდრე თბილისს“.⁶

მაშასადამე, ჩანს ბათუმის, როგორც რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი მძლავრი ცენტრისა და უცხოეთიდან მარქსისტული ლიტერატურის შემოზიდვის მოხერხებული პუნქტის მნიშვნელობა ჩვენი პარტიისათვის. ამიტომ აისახა ვ. ი. ლენინის ნაშრომებსა თუ მიმოწერებში ბათუმისა და ბათუმის ოლქის სოციალ-დემოკრატიული განვითარება, ბათუმის პროლეტარიატის რევოლუციური ბრძოლის ესა თუ ის მნიშვნელოვანი მომენტი.

საიდან ღებულობდა ცნობებს ვ. ი. ლენინი ბათუმის შესახებ?

ბათუმს, მის სამრეწველო განვითარებას და პროლეტარიატის ჩამოყალიბების საკითხებს ვ. ი. ლენინი ეცნობოდა იმ

⁵ Журн. Вопросы истории КПСС, 1961, № 1, стр. 176.

⁶ ბათუმის რევოლუციური მუზეუმის არქივი, ფ. 2. ს. 49: ციტ., პ. ცქვიტარია, აჭარაში რევოლუციური მოძრაობის ისტორიის ნარკვევები, წიგნი 1, ბათუმი, 1959, გვ. 54.

სოციალ-ეკონომიური ლიტერატურიდან, რომლის დამუშავებაც მან XIX საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო. ბათუმი, რომელიც ამ დროისათვის ამიერკავკასიის ერთ-ერთ დიდ სამრეწველო ცენტრს წარმოადგენდა, რუსეთის სტატისტიკოს-ეკონომისტთა ყურადღებას იპყრობდა. ამის გამო 90-იან წლებში გამოქვეყნებულ შრომებში საინტერესო ეკონომიური ხასიათის ცნობებია ბათუმის შესახებ.

ბათუმის მასალები მაშინ რუსულ ოფიციალურ პუბლიცისტიკაშიც იბეჭდებოდა. იგი შეეხებოდა ევროპის სახელმწიფოთა დიპლომატიურ ბრძოლას ბათუმისათვის, რუსეთის ეკონომიურ ცხოვრებაში ბათუმის როლს, იმპერიისათვის მის სამხედრო სტრატეგიულ მნიშვნელობას, აგრეთვე გაფიცვებში ჩაბმულ მუშათა რაოდენობას, მათ მოთხოვნებს და სხვ. ბათუმის გასაცნობად 'ათი გამოყენებაც შეიძლებოდა. მართალია, ფაქტების დამაინჯების გამო ოფიციალური გამოცემებიდან სინამდვილის გარკვევა ხშირად ძნელდებოდა, მაგრამ ჰქონდა რა გენიალური შორსმჭკვრეტელობა ვ. ი. ლენინს ადვილად შეეძლო ისტორიის რთულ ლაბირინთში მოვლენების კეშმარიტების დადგენა

ბათუმის შესახებ ცნობები ვ. ი. ლენინს შეეძლო მიეღო; აგრეთვე მისი ხელმძღვანელობით პეტერბურგში ჩამოყალიბებული „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის“ მეშვეობით. წყაროებით ირკვევა, რომ ამ ორგანიზაციასა და ბათუმის პირველ მარქსისტულ წრეს (1895-1893 წ. წ.) შორის მჭიდრო კავშირურობა არსებობდა.

ბათუმის გასაცნობად მნიშვნელოვანი წყარო იყო ცენტ-

რალურ ბოლშევიკურ პრესაში გაბნეული მრავალფეროვანა მასალაც.⁷ საყურადღებოა, რომ ბათუმის შესახებ ცნობების გამოქვეყნება გაზეთ „ისკრაში“ 1901 წლიდან იწყება, ხოლო შემდეგ წერილები პერიოდულად იბეჭდებოდა არა მარტო ამ გაზეთში, არამედ ლენინურ-ისკრული მიმართულების სხვა ორგანოებშიც („ვპერიოდ“, „პროლეტარი“, „ნოვიაია ჟიზნი“, „ეხო“, „ნოვი ლუჩი“ და სხვ.). გამოქვეყნებული კორესპონდენციების უმრავლესობა ბათუმის მუშათა მძიმე უფლებრივი და ეკონომიური მდგომარეობის, რევოლუციური მოძრაობის ცალკეული ეპიზოდების აღწერას მიეძღვნა. მათი ავტორები უპირატესად ბათუმელი მუშები არიან. ამიტომ ამ წერილებში სიზუსტითაა გადმოცემული ბათუმთან დაკავშირებული ფაქტები და მოვლენები. ვ. ი. ლენინი, როგორც ამ გამოცემების ხელმძღვანელი (რედაქტორი), ეცნობოდა ბათუმის ამბების აღწერილობას და ამით საქმის კურსში იყო.

ბათუმის რევოლუციური მოძრაობის ზოგიერთ მომენტს ვ. ი. ლენინი ეცნობოდა ქართველ კომუნისტებთან მიმოწერის საშუალებითაც. ვ. ი. ლენინთან ქართველ პროფესიონალ რევოლუციონერთა პირადი მიმოწერა დაიწყო 1901 წელს და ამ დროიდან მოკიდებული 1924 წლამდე, ვ. ი. ლენინის გარდაცვალებამდე, არ შეწყვეტილა.⁸ ამ მიმოწერაში კი საინტერესოა

7 ბოლშევიკურ პრესაში ბათუმის შესახებ დაბეჭდილი მასალა სპეციალური შესწავლის ღირსია. მართალია, უკვე გამოქვეყნდა მ. ლორთქიფანიძის შრომა „ცენტრალური ბოლშევიკური პრესა რევოლუციური მოძრაობის შესახებ საქართველოში 1905-1907 წ.წ.“ (ისტორიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. III. თბილისი, 1958, გვ. 213-237). რომელშიც ბათუმის შესახებაცაა საუბარი, მაგრამ ეს საკმარისი არაა. აღნიშნული საკითხი მოელის თავის მკვლევარს.

8 დაწერილებით იხ. ვ. ესაიაშვილი. ქართველი კომუნისტები, მიმოწერა ვ. ი. ლენინთან, თბილისი, 1953.

ცნობებია ბათუმზე, კერძოდ ბათუმის მეშვეობით არალეგალური ლიტერატურის შემოზიდვასა და საქართველო-ამიერკავკასიაში გავრცელების ორგანიზაციაზე, ბათუმელ მუშათა ბრძოლის შესახებ და ა. შ.

მაშასადამე, ბათუმის სამრეწველო განვითარების, პროლეტარიატის რევოლუციური მოძრაობისა და სხვ. საკითხების გასაცნობად ვ. ი. ლენინს საკმაოდ საფუძვლიანი წყაროები ჰქონდა, რის გამოც იგი აქ მომხდარი ყველა მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ დროზე იყო ინფორმირებული.

**ვ. ი. ლენინი და კატარაგურგის „ბრძოლის
კავშირთან“ ბათუმის პირველი გარკისტული
წრის ურთიერთობა**

როდის დაინტერესდა ვ. ი. ლენინი ბათუმით?

არსებული მასალების განხილვით ჩანს, რომ ბათუმის სამრეწველო განვითარებისა და პროლეტარიატის ჩამოყალიბების საკითხებს ვ. ი. ლენინი გაეცნო XIX საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგს, კერძოდ 1893-1895 წლებში, როცა კაპიტალიზმის ისტორიის შესწავლასთან დაკავშირებით აგროვებდა მასალებს შრომებისათვის: „ეგრეთწოდებული ბაზრების საკითხის გამო“, „რანი არიან „ხალხის მეგობრები“ და როგორ ომობენ ისინი სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ“ და სხვ. ამ ნაწარმოებებისათვის ვ. ი. ლენინს გამოყენებული აქვს საქართველოს შესახებ არსებული სტატისტიკურ-ეკონომიური ლიტერატურაც. მართალია, ვ. ი. ლენინის აღნიშნულ გამოკვლევებში დამოწმებულ ნაშრომებში⁹ ბათუმი უშუალოდ მითითებული არაა, მაგრამ ეს მდგომარეობას ვერცვლის. „ხშირია, როცა ლენინს მოყავს მის მიერ შესრულებული გამოანგარიშებანი, სტატისტიკური ცხრილები და სხვა, რო-

⁹ Военно-статистический сборник под ред. Н. Обручева. СПб. 1893; К. Хатисов, Кустарные промыслы Закавказского края. Отчет 1891 г. См. Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России, т. 2, СПб. 1894, стр. 250—370.

მელთა შესრულებისას, უდავოა, გამოყენებულია სტატისტიკური მასალები საქართველოში მრეწველობის განვითარების შესახებ, მაგრამ ეს პირდაპირ არ არის მითითებული, არ არის დასახელებული რაიმე წყარო¹⁰. ამის გამო შეიძლება ითქვას, რომ ვ. ი. ლენინი უკვე 1893-1895 წლებში იცნობდა ბათუმს, როგორც მსხვილ სამრეწველო ცენტრს.¹¹

ბათუმის ეკონომიური განვითარებით ვ. ი. ლენინი შემდეგაც იყო დაინტერესებული, ამ მხრივ შეიძლება დავასახელოთ ნ. შტეინფელდის სტატია „ნავთობის საქმის მდგომარეობა ბაქოსა და ბათუმის რაიონებში 1896 წელს“, რომელიც 1897 წელს გამოქვეყნდა.¹² ვ. ი. ლენინს იგი გამოყენებული აქვს მონოგრაფიაში „კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში“. აღნიშნული სტატიიდან მას მოაქვს ციფრები ბაქოში ნავთობის მოპოვების ზრდისა და ბათუმიდან მისი ექსპორტის შესახებ.

როდის დაუკავშირდა ვ. ი. ლენინი ბათუმის რევოლუციურ მოძრაობას? ჩვენი აზრით, ეს მოხდა 1895 წლიდან, როდესაც ბათუმის პირველმა მარქსისტულმა წრემ უშუალო ურთიერთობა დაამყარა პეტერბურგის „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის“ ჯგუფთან.

10 ვ. ესაიაშვილი, ვ. ი. ლენინი და საქართველოს ბოლშევიკური ორგანიზაციები, თბ., 1959, გვ. 14.

11 იგულისხმება, რომ ბათუმს, როგორც ქალაქსა და სამხედრო-სტრატეგიული თვალსაზრისით მნიშვნელოვან პუნქტს, ვ. ი. ლენინი აღრევს იცნობდა. ამ საკითხზე, აგრეთვე ბათუმისათვის ევროპის სახელმწიფოების დიპლომატიური ბრძოლის შესახებ 80-იანი წლების რუსულ პრესაში ხშირად იბეჭდებოდა წერილები და შეუძლებელია ვ. ი. ლენინს მათთვის ყურადღება არ მიექცია.

¹² Журн. Вестник финансов, 1897, № 32.

ფლებისათვის ბრძოლის კავშირთან“.

ცნობილია, რომ XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველოში დაიწყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის პროლეტარული პერიოდი. მუშათა კლასის წარმოშობითა და მისი მოწინავე იდეოლოგიის — მარქსიზმის გავრცელებით თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მშრომელთა ბრძოლა ახალ საფეხურზე დადგა. 1893 წელს პირველი მარქსისტული ორგანიზაციის — „მესამე დასის“ დაარსებით ჩვენში დასაბამი მიეცა სოციალ-დემოკრატიულ, მარქსისტულ მოძრაობას.

1895 წელს ვ. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით პეტერბურგში ჩამოყალიბდა „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირი“. ეს იყო პროლეტარული, მარქსისტული პარტიის პირველი სერიოზული ჩანასახი. მან უდიდესი გავლენა მოახდინა რუსეთში სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის განვითარებაზე, რამდენადაც პირველმა შესძლო მუშათა ეკონომიური ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ მიმართულ პოლიტიკურ ბრძოლასთან დაეკავშირებინა. ეს ნიშნავდა მუშათა მოძრაობასთან მეცნიერული სოციალიზმის შეერთების განხორციელებას.

„ბრძოლის კავშირის“ ზეგავლენით საქართველოს მარქსისტებმა გააძლიერეს თავიანთი საქმიანობა და ყურადღება ბათუმს მიაქციეს, რადგან ეს ქალაქი მრავალრიცხოვანი და მრავალეროვნანი პროლეტარიატით სასურველ ნიადაგს ქმნიდა. რევოლუციური მოძრაობის შემდგომი გაფართოებისათვის. და მართლაც, 1895 წელს აქ საცხოვრებლად გადმოვიდა ვ. ი. ფრანჩესკი. ამავე პერიოდში ბათუმში ჩამოვიდნენ და მას დაუკავშირდნენ კ. ჩხეიძე და გრ. სოლორაშვილი, მოგვიანებით კი — ცნობილი მარქსისტები ი. ლუზინი და ი. კოვანი. ბათუმ-

ში მოწყობისთანავე მათ გაშალეს პრაქტიკული საქმიანობა, გამოიყენეს რევოლუციური მუშაობისათვის აქ არსებული პირობები, დაუახლოვდნენ აქაურ მუშათა ჯგუფებს, რადიკალურად განწყობილ ინტელიგენტებს და 1895 წლის დამლევს შექმნეს პირველი მარქსისტული წრე.¹³

წრემ მრავალი საინტერესო ღონისძიება განახორციელა. მათ შორის პირველად საქართველოში თარგმნა და პექტოგრაფზე დაბეჭდა კ. მარქსის და ფ. ენგელსის „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, გაამრავლა კ. მარქსის ფოტოგრაფიული სურათი, შემოიტანა და გაავრცელა ვ. ი. ლენინის ადრინდელი ზოგიერთი ნაშრომი, ერთ-ერთმა პირველმა იდღესასწაულა მაისობა და სხვ. ამასთან, წრემ საქმიანი ურთიერთობა გააბა საქართველოს და რუსეთის მარქსისტულ ორგანიზაციებთან, კერძოდ პეტერბურგის „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირთან“. ამის შესახებ ჟანდარმერიის ერთ საბუთში ნათქვამია: „წრის წესდებაში და სხვა მასალაში არის მითითება ცენტრზე ს.-პეტერბურგში, რომელიც ექვსგარეშეა აერთიანებს ცალკეული სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების საქმიანობას“. ¹⁴ საარქივო მასალებით ირკვევა, რომ აღნიშნულ ორგანიზაციებს შორის არსებობდა მიმოწერაც. ასეთ პირობებში ადვილი დასაშვებია აზრთა გაზიარება

13 მეცნიერულ ლიტერატურაში აღნიშნული წრის შექმნის თარიღად მითითებულია 1896 წელი, რაც უდაოდ დასაზუსტებელია. საარქივო მასალის კრიტიკული შესწავლით ჩანს, რომ წრის დაარსება 1895 წლის დამლევს მომხდარი ფაქტია. (აბ. სურგულაძე, ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის ისტორიისათვის. ქუროს. „ლიტერატურული აპარა“, № 2, 1966).

14 საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი (შემდეგ შემოკლებით: სცსია), ფ. 31, ს. 166, ფურც 383.

რევოლუციური ბრძოლის სხვადასხვა საკითხზე. უთუოდ ამიწა შედეგია, რომ წრის პროგრამის შედგენისას ბათუმელ მარქსისტებს გამოუყენებიათ „სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პროგრამის უმთავრესი მუხლები“.¹⁵ სამწუხაროდ, ბურუსითაა მოცული პეტერბურგის საიდუმლო მისამართები თუ ადრესატები, რომელთა გარკვევა შემდეგ ძიებისას ვერც ჟანდარმერიამ შეძლო.¹⁶ საერთოდ, ამ ურთიერთობის ხასიათი კარგად ჩანს თვით ბათუმის მარქსისტული წრის წესდებითაც. ჟანდარმერიის საარქივო დოკუმენტში აღნიშნულია: „წრის ჩაყარდნის შემთხვევაში, წესდების XIX პუნქტის მიხედვით, განზრახულია სალაროში არსებული ფულის გადაგზავნა ს.-პეტერბურგში, სადაც „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირი“ იმყოფება“.¹⁷ მაშასადამე, ბათუმის წრე არ იფარგლებოდა ვიწრო ნაციონალური ჩარჩოებით, თავს თვლიდა რუსეთის რევოლუციური მოძრაობის შემადგენელ ნაწილად და ამით აცხადებდა თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლაში ინტერესთა ერთიანობის არსებობას. მართალია, მასალებში არაა კონკრეტული მითითება. მაგრამ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს ურთიერთობა გამოიხატებოდა არამარტო აზრთა გაზიარებაში, არამედ პეტერბურგიდან მარქსისტული ლიტერატურის გადმოგზავნასა და აქედან რევოლუციური მუშაობის შესახებ ინფორმაციების მოწოდებაში.

15 ლ. გორგილაძე, ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, თბილისი, 1961, გვ. 236.

16 სცსია, ფ. 31, ს. 166, ფურც. 387.

17 იქვე.

პეტერბურგის „ბრძოლის კავშირთან“ ბათუმის მარქსისტული წრის დაკავშირების ფაქტი სხვა მხრივაცაა ჩვენთვის საინტერესო, რამდენადაც ამით იწყება ვ. ი. ლენინის უშუალო ურთიერთობა ბათუმის მუშათა მოძრაობასთან. მართალია, 1896 წელს იგი დააპატიმრეს და გადაასახლეს, მაგრამ პეტერბურგის რევოლუციურ ორგანიზაციასთან მაინც მჭიდრო კავშირი ჰქონდა. საფიქრებელია, ამის მეშვეობით ვ. ი. ლენინი ბათუმის წრის საქმიანობის კურსშიც იყო.¹⁸

ამასთან დაკავშირებით გასარკვევია როდის გახდა ცნობილი ბათუმში ვ. ი. ლენინის სახელი? უნდა ვივარაუდოთ, რომ უკვე 1895-1896 წლებიდან ვ. ი. ულიანოვის გვარით, აგრეთვე ფსევდონიმებით (ვლ. ილინი, კ. ტულინი...) მას იცნობდნენ ჩვენს ქალაქში. ასეთი განცხადების საფუძველს იძლევა ბათუმის მარქსისტული წრის ურთიერთობა პეტერბურგის „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირთან“. ცხადია, მათი მიმოწერის პირობებში შეიძლებოდა

18 სხვათა შორის, ურთიერთობა პეტერბურგის მარქსისტულ ორგანიზაციასა და ბათუმის წრეს შორის პოლიციის მიერ მათი დარბევის შემდეგაც გრძელდებოდა. ამის დაზღადსტურებულია „ბრძოლის კავშირის“ წევრის ანა კისელევსკაიას ბარათი ქერჩიდან გამოგზავნილი 1899 წელს. მასში ავტორი იწერება თავის მდგომარეობას და აღრესატს თხოვს აცნობოს: „როგორ არიან ჩვენი „ბავშვები“, არიან თუ არა სიცოცხლისუნარიანნი? არის თუ არა მოსალოდნელი შემდგომი ზრდა?“ (მოსკოვის ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი. პოლიციის დეპარტამენტის ფონდი (შემდეგ შემოკლებით: მცსია, პდ), ს. 1225, ფურც. 74). ჩანს, ა. კისელევსკაია „ბრძოლის კავშირის“ ინფორმატორია ბათუმის წრესთან და პირველის დაპატიმრებულ თუ დაუპატიმრებელ წევრთა დავალებით ცდილობს გაიგოს ბათუმში ამ წრის ჩავარდნის შემდეგდროინდელი არა-ლეგალური მუშაობისა („როგორ არიან ჩვენი „ბავშვები“) და მისი პერსპექტივების შესახებ („არიან თუ არა სიცოცხლისუნარიანნი? არის თუ არა მოსალოდნელი შემდგომი ზრდა?“).

ვ. ი. ლენინზე გარკვეული ინფორმაციის მიღება. ამასთან, ი. ლუზინი „პირადად იცნობდა ვ. ი. ლენინს“¹⁹ და წარმოუდგენელია წრის წევრებისათვის, ერთხელ მაინც, რაიმე არ მოეთხრო პეტერბურგის რევოლუციური ორგანიზაციის ფუძემდებლის შესახებ.

3. ი. ლენინის აღზრდილი ნაზრომები ბათუმში

ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრაქტიკული ღონისძიება იყო მარქსისტული ბიბლიოთეკის შექმნა. მართალია, წრის წევრები სარგებლობდნენ თ. აფანასიევის თბილისის წრის არალეგალური წიგნთსაცავით, სადაც მრავალი საინტერესო რევოლუციური გამოცემა ინახებოდა, მაგრამ მისით სარგებლობისას მუშებს ყოველთვის ურად ათ-ათი კაპიკი უნდა გადაეხადათ.²⁰ თბილისიდან წიგნების ჩამოტანა კი ფინანსური სიძნელეების გარდა სახიფათოც იყო, შეიძლებოდა ჟანდარმერიას ჩავარდნოდა ხელთ. ამიტომ წრემ, საკუთარი სახსრებით, მალე შექმნა მდიდარი ბიბლიოთეკა, სადაც დაცული იყო: კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, კ. მარქსის „დაქირავებული შრომა და კაპიტალი“, ფ. ენგელსის „მეცნიერული სოციალიზმის განვითარება“ (ვ. ზასულაჩის 1892 წლის თარგმანი). გ. პლეს-

¹⁹ საქართველოს კომუნისტური პარტიის ისტორიის ნარკვევები, ნაწილი 1, თბილისი, 1957, გვ. 54.

²⁰ მესია, პდ, ს. 1225, ფურც. 23.

წოვის მოხსენება ლონდონის 1896 წლის კონგრესზე, აგრეთვე „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფის მრავალი გამოცემა და ა. შ.²¹ აქვე ინახებოდა ვ. ი. ლენინის ზოგიერთი ადრინდელი ნაშრომიც.

აღნიშნული ფაქტის ნათელსაყოფად საინტერესოა ერთი საარქივო დოკუმენტი, რომლითაც ჩანს, რომ წრის წევრ ქართველ მუშებს გამოწერილი ჰქონდათ გაზეთი „სამარსკი ვესტნიკ“ და ჟურნალი „ნოვოე სლოვო“.²²

უნდა ითქვას, რომ ეს გამოცემები ლეგალურ მარქსისტებს (პ. სტრუვე, მ. ტუგან-ბარანოვსკი და სხვ.) ეკუთვნოდათ. „სამარსკი ვესტნიკის“ იდეურ მიმართულებას კარგად ახასიათებდა ვ. ი. ლენინი, რომელიც წერდა: „ძალიან ვეჭვობ“, რომ „სამარელებმა (ე. ი. გაზეთის თანამშრომლებმა — ა. ს.) რაიმე ჰკვიანური თქვეანო“.²³ ამის მიუხედავად იგი მიზანშეწონილად თვლიდა ლეგალურ პრესაში თანამშრომლობას, სანამ შეიქმნებოდა რევოლუციურ - მარქსისტული გაზეთი. და მართლაც, ორივე ამ გამოცემაში ბეჭდავდნენ სტატიებს ვ. ი. ლენინი, გ. პლехანოვი და სხვ.

საყურადღებოა, რომ დასახელებული გამოცემებიდან ბათუმში მიიღეს 1896-1897 წლების ნომრები. ამ პერიოდში კი „სამარსკი ვესტნიკისა“ (1896-1897) თუ „ნოვოე სლოვოს“ ფურცლებზე რევოლუციონერ - მარქსისტთა მრავალი საინ-

²¹ სსსია. ფ. 31, ს. 166, ფურც. 190, 239, 313; იქვე. ს. 167, ფურც. 497, 498.

²² ბათუმის რევოლუციური მუშეუშის არქივი, ფ. 5, ს. 143. ფურც. 1-2.

²³ ლენინი ვ. ი. თხზ., მე-4 გამოც, ტ. 37, გვ. 202.

ტერესო სტატია დაიბეჭდა. ამ მხრივ უპირველესად უნდა დავასახელოთ ვ. ი. ლენინის ნაშრომი „ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის“, რომელიც „კ. ტ-ნის“ ფსევდონიმით „ნოვოე სლოვოს“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა 1897 წლის აპრილ-ივლისში (№ 7-10). იმავე წლის შემოდგომაზე. ამავე ხელმოწერით, აქვე დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის სტატია „ერთი საგაზეთო შენიშვნის გამო“, რომელშიც გაკრიტიკებულია ხალხოსან ნ. ლევიტსკის წერილი „ხალხის ცხოვრების ზოგიერთი საკითხის შესახებ („რუსსკიე ვედომოსტი“, № 239, 1897).

მეცნიერულ ლიტერატურაში ვ. ი. ლენინის ნაშრომის „ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის“ საქართველოში გავრცელების თარიღად მითითებულია 1899 წელი.²⁴ ჩვენს მიერ მოტანილი საარქივო მასალით კი ჩანს, რომ აღნიშნული ნაშრომი ბათუმში უნდა წაეკითხათ გამოქვეყნებისთანავე, ე. ი. 1897 წლის ზაფხულში. ამასთან, აქვე, ამავე წელს გაუცვნიათ ვ. ი. ლენინის მეორე სტატიაც „ერთი საგაზეთო შენიშვნის გამო“, რომლის შესახებ ლიტერატურაში დღემდე არაფერია ცნობილი.²⁵

საინტერესოა, რომ ბათუმში 1896-1897 წლებში წაუკითხავთ აგრეთვე ვ. ი. ლენინის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაშრომი „ნაროდნიკობის ეკონომიური შინაარსი და მისი კრიტიკა ბ-ნ სტრუვეს წიგნში“, რომელიც 1895 წელს გამოქვეყნდა. „საქართველოს სოციალ - დემოკრატიულ ორგანიზაციებში

24 პ. გუგუშვილი, კ. მარქსი ქართულ პრესასა და პუბლიცისტიკაში, თბილისი, 1956, გვ. 131; ვ. ესაიანვილი. ვ. ი. ლენინი და საქართველოს ბოლშევიკური ორგანიზაციები, თბილისი, 1959, გვ. 49.

25 აბ. სურგულაძე. მარქსისტული ლიტერატურა ბათუმში XIX საუკუნის დამლევს. ჟურნ. „ლიტერატურული აპარა“, 1964, № 4.

იგი ცნობილი გახდა მხოლოდ 1896 წელს, განსაკუთრებით 1897 წელს²⁶ და მართლაც, ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის დარბევისას კონფისკაციაქმნილ მასალებში ჟანდარმერიამ მიაკვლია ვ. ი. ლენინის აღნიშნული ნაშრომის 6 გვერდიან კონსპექტს. იგი ი. ლუზინს დაუწერია,²⁷ ეპესგარეშეა. წრის წევრებისათვის გასაცნობად.

„სამარსკი ვესტნიკისა“ და „ნოვოე სლოვოს“ გარდა ბათუმის წრის წევრები ღებულობდნენ აგრეთვე სხვა გამოცემებსაც. ასე, მაგალითად, დაპატიმრებისას გ. ფრანჩესკის აღმოაჩნდა „რუს სოციალ-დემოკრატთა საზღვარგარეთის კავშირის“ კრებული „რაბოტნიკ“ და გაზეთი „ლისტოკ რაბოტნიკა“. ცალკეული სტატიების ამონაჭრები აღნიშნული გამოცემებიდან.

ირკვევა, რომ გ. ფრანჩესკისთან ნაპოვნი „ლისტოკ რაბოტნიკა“ იყო 1896 წლის დეკემბრის ნომერი (№ 2), რომელშიც საინტერესო ცნობებია გამოქვეყნებული ევროპის ქვეყნებში მუშათა ცხოვრების შესახებ. აქვე დაბეჭდილია სოციალისტების ლონდონის საერთაშორისო კონგრესისა (1896 წ.) და გერმანიის სოციალ-დემოკრატების ყრილობის მასალები. ასე რომ ბათუმის წრის წევრები ევროპის რევოლუციური მოძრაობის შესახებ სათანადოდ იყვნენ ინფორმირებულნი. რაც შეეხება „რაბოტნიკს“, ძნელდება გარკვევა თუ რომელი წლის ნომერი ინახებოდა გ. ფრანჩესკისთან. საერთოდ, ეს კრებული არაპერიოდულად გამოდიოდა 1896-1899 წლებში. სულ დაიბეჭდა 6 ნომერი სამ წიგნად. აქედან 1896 წელს გამოქვეყნდა

26 ვ. ესაიაშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 48.

27 სესია, ფ. 31, ს. 167, ფურც. 497.

„რაბოტნიკის“ № 1-2, 1897 წელს — № 3-4, ხოლო მე-5-6 ნომერი 1899 წელს. სავარაუდოა, რომ პოლიციამ გ. ფრანჩესკისთან კონფისკაცია უყო 1896-1897 წლებში გამოცემულ „რაბოტნიკის“ რომელიმე ნომერს, უფრო კი 1897 წლის ნომერს, რადგან ჟანდარმერიის ცნობით „რაბოტნიკიდან“ ამოღებული ბროშურა „სამი კანონი“ სწორედ 1897 წლითაა დათარიღებული.²⁸ გამორიცხული არ არის შესაძლებლობა, რომ გ. ფრანჩესკის ამ კრებულის 1896 წლის გამოცემაც ჰქონდა. თუ ეს დადასტურდა, გვექნება ექვმიუტანელი ცნობა, რომ ვ. ი. ლენინის სტატიას „ფრიდრიხ ენგელსი“, რომელიც „რაბოტნიკის“ № 1-2-ში დაიბეჭდა, 1896-1897 წლებში იცნობდნენ ბათუმშიც.

რა თქმა უნდა, ვ. ი. ლენინის პირველი ნაწარმოებების ბათუმში გავრცელების აქ წარმოდგენილი სურათი არაა სრული. ამის მიზეზი უპირველესად ისაა, რომ ბევრი მათგანი კონსპირაციულად შემოდიოდა ჩვენს ქალაქში და აღრიცხვა არ წარმოებდა. ასე რომ ზოგიერთის შესახებ ზუსტი ცნობა არა გვაქვს, მაგრამ არსებულიც კი ნათლად მეტყველებს, რომ ბათუმის ძველ რევოლუციონერთა თაობა ვ. ი. ლენინის აღრინდელ ნაშრომებზე იზრდებოდა.

ბათუმში პოპულარობით სარგებლობდა ვ. ი. ლენინის სახელი, მის ნაწარმოებებსაც უდიდესი ინტერესით კითხულობდნენ და სწავლობდნენ. მ. ცხაკაია 1905 წელს ვ. ი. ლენინს წერდა: საქართველოში „არაფრის მოსმენა არა სურთ, თუ აგიტატორი არ იტყვის... ლენინის და სტიქიურობისა და შეგ-

28 მცსია, პდ., ს. 1225, ფურც. 17.

ნებულობის მისებული გაგების შესახებ. როგორც ხედავთ ამხ. (ანაგ) ლენინს შეუძლია იამაყოს იმით რომ პროპ (აგანდისტები) და აგიტ (ატორები) იძულებული არიან ყველა კუთხეში ეძებონ მისი „რა ვაკეთოთ?“ და „ნაბიჯები...“ და ემზადონ დისკუსიისათვის“.29 მართალია მ. ცხაკაიას ეს სიტყვები, საერთოდ საქართველოს ეხება, მაგრამ იგი ბათუმში არსებულ ვითარებასაც ასახავს.

3. ი. ლენინი და რევოლუციური მოძრაობა ბათუმში

1898 წლის თებერვლის დამლევს ჟანდარმერიამ დაარბია ბათუმის პირველი მარქსისტული წრე. ამის შედეგად 1898-1901 წლებში ბათუმთან ვ. ი. ლენინის ურთიერთობის შესახებ რაიმე პირდაპირი ცნობა არ არსებობს, მაგრამ 1901 წლიდან იგი აქაურ ამბებს რომ იცნობდა, ეს ფაქტია. ამის დამადასტურებელია „ისკრის“ ფურცლებზე (იხ. 1902 წლის № № 16, 20.. 24, 26 და ა. შ.) გამოქვეყნებული წერილები ბათუმის ფაბრიკა-ქარხნების მუშათა მიმღე მდგომარეობის, 1902 წლის 8 მარტის დემონსტრაციის, დემონსტრანტთა დახვრეტის, 1902 წლის პირველ ნახევარში მუშათა გაფიცვებისა და სხვ. შესახებ.

XX საუკუნის დამდეგიდან ბათუმში გაძლიერდა რევოლუციური მოძრაობა. მალე იგი უცხოეთიდან მარქსისტული ლიტერატურის შემოზიდვის ცენტრიც გახდა. ასეთ პირობებ-

29 ი. ხუციშვილი. ერთი ფრიად საყურადღებო საბუთის შესახებ (მ. ცხაკაიას წერილი ვ. ი. ლენინისადმი, 1905 წ. 28 ივნისს). თბილისი-სის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 57, თბილისი, 1955, გვ. 349.

ში განახლდა ვ. ი. ლენინსა და ბათუმის რევოლუციურ მოძრაობას შორის ადრე არსებული ურთიერთობა. ამაზე მიუთითებს 1902 წლის 25 მაისს ვ. ი. ლენინის დავალებით ნ. კ. კრუპსკაიას დაწერილი ბარათი ლ. კეცხოველისადმი. ჩვენთვის საინტერესო საკითხზე მასში ნათქვამია: „თუ ნინო უვნებლად არის, დატოვეთ იგი იქ გარკვეულ დრომდე, თვითონ კი მასთან ახლა არავითარ შემთხვევაში არ წახვიდეთ. პირადათ თუ როგორ უნდა მოიქცეთ, განისილეთ სამარელებთან ერთად. ახლა განსაკუთრებით საჭიროა ხალხი რუსეთში. თუ ბათუმთან რაიმე კავშირი არსებობს სასწრაფოდ გვაცნობეთ“.³⁰

რამ გამოიწვია ამ ბარათის დაწერა? 1901 წლის შემოდგომაზე დაარსდა გაზეთი „ბრძოლა“, რომელიც „ისკრის“ შემდეგ უდიდესი არალეგალური ორგანო იყო რუსეთში. ვ. ი. ლენინი მოითხოვდა „ბრძოლის“ რედაქციასთან დაკავშირებას, მის სტამბაში „ისკრის“ მატრიცებისა და სხვა მარქსისტული ლიტერატურის დაბეჭდვას. ამ ნიადაგზე დაიწყო მიმოწერა ვ. ი. ლენინსა და ლ. კეცხოველს შორის. კონსპირაციის მიზნით სტამბას „ნინო“ უწოდეს, ხოლო ლ. კეცხოველს „ნინოს მამა“. ასე რომ ბარათში ნ. კრუპსკაია სტამბის შესახებ წერდა. 1902 წელს სტამბის ჩავარდნის საშიშროებასთან დაკავშირებით პარტიულმა ხელმძღვანელებმა უმჯობესად მიიჩნიეს სტამბის რუსეთში გადატანა, რაც მაშინ ვერ განხორციელდა. და რადგან საშიშროება ჯერ კიდევ გამჭრალი არ იყო. ამიტომ ლ. კეცხოველს დროებით მუშაობის შეჩერება ურჩიეს. სამაგიეროდ კი თხოვეს ეცნობებიან ბათუმთან არსებული კავშირის შესახებ. რას ნიშნავდა ეს?

ლ. კეცხოველი ბათუმის მეშვეობით ღებულობდა „ისკრის“ მატრიცებს, მაგრამ 1902 წლის გაზაფხულზე დაპატიმრების გამო საქმე შეფერხდა. საჭირო იყო დროზე მოეგვარებინათ ახალ მისამართებზე ლიტერატურის მიღების საკითხი. ამ მიზნით ჯერ ლ. კეცხოველი, ხოლო შემდეგ ნიკ. კოზარენკო იყვნენ ბათუმში და დავალება წარმატებით შეასრულეს. ამის შესახებ ლ. კეცხოველი იმავე წლის 1 სექტემბერს აცნობებდა ვ. ი. ლენინს.

საერთოდ 1902 წლის ზაფხული საინტერესოა ბათუმის რევოლუციურ მოძრაობასთან ვ. ი. ლენინის დამოკიდებულების შემდგომი გაფართოების თვალსაზრისით. მხედველობაში გვაქვს რსდმპ ბათუმის კომიტეტის შეკითხვები პეტერბურგის ორგანიზაციისადმი.

საქმე შემდეგშია: 1902 წლის ივნისში ბათუმელმა რევოლუციონერებმა თხოვნით მიმართეს რსდმპ პეტერბურგის კომიტეტს გაეცათ პასუხი სამ კითხვაზე. მართლაც, იმავე წლის 1 აგვისტოს „ისკრაში“ გამოქვეყნდა წერილი სათაურით „პარტიის პეტერბურგის კომიტეტის პასუხი ბათუმელ მუშათა შეკითხვაზე“.³¹

პირველი კითხვით აინტერესებდათ მუშათა დემონსტრაციებში სოციალ-დემოკრატი ინტელიგენტთა მონაწილეობის გარკვევა, როგორია მათი ვალდებულებანი — „გაუძღვენ წინ მუშებს, როგორც მოსახლეობის უფრო შეგნებული და რევოლუციურად განწყობილი ნაწილი, თუ დაკმაყოფილდნენ მშვიდობიანი წრეობრივი პროპაგანდით და მოძრაობის... ხელმძღ-

31 იხ. გაზ. „ისკრა“, № 23, 1902.

ვანელობა მიანდონ თვით მუშებს“. ამის პასუხად ნათქვამი იყო, რომ არ შეიძლება სოციალ-დემოკრატიების დაყოფა ინტელიგენციად და მუშებად, რადგან „სოციალ-დემოკრატია, როგორც პოლიტიკური პარტია, აერთიანებს მუშათა კლასის იდეების გამარჯვებისათვის ყველა ნებრძოლ“. მიუხედავად მათი კლასობრივი ან წოდებრივი წარმოშობისა... ყოველგვარ მოძრაობაში საერთოდ, როდესაც იგი შეგნებულად და ვეგმაზომიერად მიმდინარეობს, ხელმძღვანელობის... როლი წილად ზედება მოძრაობის ყველაზე უფრო შეგნებულ, ყველაზე უფრო ინტელიგენტ წარმომადგენლებს. ამიტომაც ჩვენი მოძრაობის სათავეში უნდა იდგნენ და ჟაქტურად დგანან კიდევ ყველაზე შეგნებული, ყველაზე განვითარებული მისი ელემენტები, იმის მიუხედავად წარმოშობილი არიან ისინი მუშათა თუ სხვა კლასიდან ან წოდებიდან“.

მეორე კითხვა ეხებოდა იმას, თუ როგორ მოქცეულიყო მუშათა დემონსტრაცია თუ პოლიცია დაესხმოდა, ე. ი. შეეძლოთ თუ არა მუშებს იარაღით გამკლავებოდნენ მომხდურებს. პეტერბურგის კომიტეტმა ბათუმელებს ამ საკითხზე დადებითად უპასუხა.

საინტერესო მაინც მესამე კითხვაა, რომელიც სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების ცენტრალიზებულ პარტიად გაერთიანების მოთხოვნას წარმოადგენს.. პასუხად ნათქვამი იყო: პეტერბურგის კომიტეტი „თავის მოვალეობად თვლის აცნობის ბათუმელ ამხანაგებს, რომ ყველა სოციალ-დემოკრატიული მუშათა ორგანიზაციის მოღვაწეობის გაერთიანების საჭიროებას ისევე აუცილებლად და გადაუდებლად თვლის, როგორც ბათუმელი ამხანაგები. პეტერბურგის კომიტეტი ამჟამად ამუშავებს... ღონისძიებებს ხსენებული გაერთიანების

განსახორციელებლად, რაც შეიძლება მალე. და პარტიის ყრილობის მოსაწვევად, რაც შეიძლება სწრაფად. ამასთან გამოთქვამს იმედს, რომ ამ ყრილობაზე შეზღუდვა ბათუმელი ამხანაგების წარმომადგენლებს“.

ასეთია გაზეთ „ისკრაში“ გამოქვეყნებული კითხვა-პასუხი. იმ პერიოდში, როცა ვ. ი. ლენინი იბრძოდა პარტიის შექმნისათვის, რსდმპ ბათუმის კომიტეტის მოთხოვნა დიდი მნიშვნელობის მოვლენა იყო და ისკრელთა წინააღმდეგ ოპორტუნიისტების ბრძოლის ვითარებაში, არსებითად, ვ. ი. ლენინის იდეისათვის მხარდაჭერას წარმოადგენდა. კერძოდ, რსდმპ II ყრილობამ დემონსტრაციის საკითხში ბათუმელ რევოლუციონერთა პოზიცია მოიწონა. მის რეზოლუციაში „დემონსტრაციების შესახებ“. ნათქვამია: „მიღებულ უნდა იქნას ზომები იმისათვის, რომ აუცილებლობის შემთხვევაში დემონსტრანტებს შეეძლოთ აქტიური და შეძლებისამებრ, შეიარაღებული წინააღმდეგობა გაუწიონ პოლიციელთა ურდოებს“.³²

ჰქონდა თუ არა ამ წერილთან ვ. ი. ლენინს რაიმე კავშირი? პარტიის შექმნის მოთხოვნით რსდმპ ბათუმის კომიტეტის გამოსვლამ დიდი გამოხმაურება ჰპოვა ისკრელთა შორის. ცხადია, მას ვ. ი. ლენინის ყურადღებაც უნდა დაემსახურებინა. არსებითად „პეტერბურგის ეს პასუხი... იყო გაზეთ „ისკრის“ რედაქციის და, მაშასადამე, ვ. ი. ლენინის პასუხიც. ბათუმის კომიტეტის აღძრულ საკითხზე პასუხით გამოსვლა გაზეთ „ისკრის“ ფურცლებზე და იმის გამოცხადება, რომ მიმდინარეობს ღონისძიებათა შემუშავება ყრილობის რაც შეიძლება მალე მოწვევისათვის, ფაქტიურად წარმოადგენდა ოფიციალურ გა-

³² სკკპ... ყრილობებსა და გადაწყვეტილებებში, ნაწ. I, 1954, გვ. 59.

ნცხადებას ყველა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის სა-
ყურადღებოდ³³. ასე რომ, ასეთი განცხადება მხოლოდ ვ. ი.
ლენინის მითითებით შეიძლებოდა გამოქვეყნებულიყო.

1903 წლის 17 (30) ივლისს ბრიუსელში გაიხსნა რსდმპ
II ყრილობა, რომელმაც დასაბამი მისცა ახალი ტიპის პარ-
ტიას — მუშათა კლასის მებრძოლ მარქსისტულ პარტიას.

II ყრილობას გადამწყვეტი და სათათბირო ხმით სულ 57
დელეგატი ესწრებოდა. აქედან ოთხი ამიერკავკასიის მარქსის-
ტული ორგანიზაციებიდან იყო: ბ. კუნნიანი — ბაქოდან, დ.
თოფურიძე — თბილისიდან და ა. ზურაბოვი³⁴ — ბათუმიდან.
დელეგატთა შორის სათათბირო ხმის უფლებით იყო აგრეთვე.
ნ. ჟორდანია.

ყრილობაზე დელეგატის გაგზავნა უბრალო ფაქტი როდია.
ესა თუ ის ორგანიზაცია საამისო უფლებას საქმით უნდა იმსა-
ხურებდეს. ასე რომ, ბათუმიდან რსდმპ ყრილობაზე დელეგა-

33 ვ. ესაიაშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 67.

34 ა. გ. ზურაბოვი (1873-1920) — რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება.
1892 წელს ხარკოვში, ხოლო შემდეგ იყო პეტერბურგის „ბრძოლის კავ-
შირის“ წევრი. 1899 წელს იგი გადმოსახლეს თბილისში, სადაც დიდი
როლს შეასრულა „სომეხ სოციალ-დემოკრატთა კავშირისა“ და მისი ორ-
განოს „პროლეტარის“ შექმნაში. ამავე დროს ა. გ. ზურაბოვი მონაწი-
ლეობდა კავკასიის კავშირის დაარსებაში და იყო გაზ. „პროლეტარიატის
ბრძოლის“ რედაქციის წევრი. II ყრილობის შემდეგ იგი ბოლშევიკია,
1906 წელს კი მენშევიკებს მიემხრო. იყო II სახელმწიფო სათათბიროს
დეპუტატი, მაგრამ სათათბიროს გარეკვის შემდეგ დაპატიმრეს და ციმ-
ბირს გადასახლეს. პირველი მსოფლიო ომის წლებში ა. ზურაბოვი მენ-
შევიკ-ინტერნაციონალისტია. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ კი ბრუნ-
დება რუსეთში, სადაც ირჩევენ მუშათა, ჭარისკაცთა და გლეხთა დეპუ-
ტატების საბჭოს პეტროგრადის აღმასკომის შემადგენლობაში. დიდი ოქ-
ტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ იგი აქტიურად იბრძოდა.
ამიერკავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის.

ტის წარგზავნა აქაურ ისკრელთა დიდი მუშაობის აღიარებას წარმოადგენდა. ხოლო ის ფაქტი, რომ ბათუმის რევოლუციური ორგანიზაცია ბაქოს და თბილისის ორგანიზაციებს გაუთანაბრეს, რადგან ამ უკანასკნელებსაც თითო დელეგატის გაგზავნის უფლება მისცეს, თავისთავად ლაპარაკობს რსდმპ ბათუმის კომიტეტის ავტორიტეტზე.

ცნობილია, რომ ყრილობაზე გამომქლავნდა სერიოზული ორგანიზაციული უთანხმოება, რომელიც პარტიას თიშავდა ორ ნაწილად — ბოლშევიკებად და მენშევიკებად. ამიერკავკასიელი დელეგატებიდან ბ. კნუნიანცი და ა. ზურაბოვი დადგნენ ლენინურ პოზიციებზე და ყრილობის მუშაობის შესახებ სწორი ინფორმაციის წარდგენით გარკვეული როლი შეასრულეს საქართველოს ბოლშევიკების გადაწყვეტილებაში — გააყოლოდნენ ვ. ი. ლენინის გზას. რევოლუციის ბელადი კმაყოფილებით აღნიშნავდა ამ ფაქტს. ერთ-ერთ ბარათში იგი წერდა: „დაე კავკასიელი ამხანაგები მტკიცედ იდგნენ იმ გზაზე, რომელსაც ისინი დაადგნენ, ნუ უგდებენ ყურს ჭორებს უმრავლესობის წინააღმდეგ... განაგრძონ შეწყობილი მუშაობა ამხანაგური ნდობით ცენტრალური კომიტეტისადმი, და ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ახლანდელი პარტიული „არეულობა“ მალე დაცხრება“.³⁵

ამავე პერიოდში ვ. ი. ლენინის ნაწერებში ჩნდება ბათუმის რევოლუციური მოძრაობის მდგომარეობის შეფასება. ამ მხრივ საგულისხმოა 1903 წლის 1 თებერვალს გამოქვეყნებული სტატია „სომეხი სოციალ-დემოკრატების მანიფესტის შესა-

35 ვ. ი. ლენინი. თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 34, გვ. 195.

ხებ“ სტატიის დასაწყისში ვ. ი. ლენინი კავკასიის ვითარების მიმოხილვას იძლევა და 1901-1903 წლების საგაფიცვო მოძრაობასთან დაკავშირებით წერს: „კავკასიის სამრეწველო ცენტრებში, როგორცაა ბაქო, თბილისი და ბათუმი, მათი მსხვილი კაპიტალისტური საწარმოებითა და მრავალრიცხოვანი საფაბრიკო პროლეტარიატით, ამ მოძრაობამ უკვე ღრმად გაიდგა ფესვები“.³⁶ ვ. ი. ლენინის ამ ციტატიდან აშკარად ჩანს: პირველი — ორგანიზატორულ-პროპაგანდისტული მუშაობა რსდმპ ბათუმის კომიტეტს მომდევნო ხანაში კიდევ უფრო გაუფართოებია. რის შედეგად გაიზარდა გაფიცვების, დემონსტრაციების რიცხვი. ამის შესახებ ლენინური „ისკრაც“ სამართლიანად წერდა: „მუშათა მოძრაობის არცერთ ძველ ცენტრებში — პეტერბურგში, მოსკოვში, კიევში, ხარკოვში, რომელთაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ჩვენს ბრძოლაში. 1902-1903 წლების მთელ სააგიტაციო პერიოდში არ მოხერხდა მოგვეწყო თუნდაც რამდენადმე მნიშვნელოვანი დემონსტრაცია... ამ მხრივ გამოჩაყლის წარმოადგენს ბათუმის კომიტეტი. სწორედ ამიტომ ბათუმის კომიტეტს უფლება აქვს მიუღოცოს თავის თავს მიმდინარე წლის (1903 წ. — ა. ს.) 9 მარტის დემონსტრაცია“.³⁷ და მეორეც — ვ. ი. ლენინის ზემოაღნიშნული ციტატიდან ისიც ჩანს, რომ რევოლუციის ბელადი კარგად იცნობდა ბათუმის მარქსისტული ორგანიზაციის მუშაობას.

ამ პერიოდის ბათუმის მუშათა მოძრაობასთან ვ. ი. ლენინის დამოკიდებულების გასაცნობად საინტერესო დოკუმენ-

36 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 6, გვ. 400-401.

37 გაზ. „ისკრა“, 1903, № 43.

ტია „ბოლშევიკების მოხსენებები ამსტერდამის კონგრესისადმი“, რომელიც 1904 წლის აგვისტოშია შედგენილი. იგი წარმოადგენს პასუხს მენშევიკების ანტიპარტიული კონფერენციის გადაწყვეტილებისა, რამდენადაც ამ უკანასკნელში დამახინჯებით იყო ასახული რსდმპ ისტორია, პარტიათა შორის ბრძოლა, მისი მიზეზები და სხვ. ამჟამად „ბოლშევიკების მოხსენებები ამსტერდამის კონგრესისადმი“ ჩვენთვის იმითაა საინტერესო, რომ მასში ბათუმის მუშათა რევოლუციური მოძრაობა, როგორც მაგალითის მიმცემი, რამდენჯერმეა აღნიშნული, ხოლო საყურადღებო ისაა, რომ იგი შედგენილია „უშუალოდ ვ. ი. ლენინის ინიციატივით და მისივე რედაქციით“.³⁸ ასეთ დოკუმენტში ბათუმის მოხსენიება იმის მაჩვენებელია, თუ როგორ შეფასებას აძლევდა პარტია, ვ. ი. ლენინი რსდმპ ბათუმის კომიტეტის მოღვაწეობას.

მომდევნო ხანაშიც, კერძოდ 1905 წლის რევოლუციის დროსაც, ვ. ი. ლენინი კარგად იცნობდა ბათუმის პროლეტარიატის გმირულ ბრძოლას. ამის დამადასტურებელია პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, პირადად ვ. ი. ლენინის აზრი ჯავშნოსანი „პოტიომკინის“ ბათუმში წამოსვლის შესახებ.

1905 წლის ივნისში აჯანყდა ჯავშნოსანი „პოტიომკინის“ ეკიპაჟი, მაგრამ აჯანყებულებს მოქმედების პროგრამა არ გააჩნდათ ამიტომ ცენტრალურმა კომიტეტმა ოდესაში მიავლინა მ. ვასილიევ-იუჟინი. ვ. ი. ლენინი ავალებდა მოეხერხებინა „პოტიომკინის“ დესანტით ოდესის დაუფლება, ხოლო თუ ეს არ განხორციელდებოდა, მაშინ ჯავშნოსანი ბათუმისა-

³⁸ Второй съезд РСДРП, материалы и документы, Москва, 1938, стр. 223. 225.

ვენ წამოეყვანა. მოგონებაში „პირველი რევოლუციის ცეცხლი“ მ. ვასილიევ-იუჟინი წერდა: „მე სავსებით ვიზიარებდი ილიჩის აზრს... რომ თუ ოდესის ხელში ჩაგდებას ვერ მოვახერხებდით, „პოტიომკინთან“ ერთად წავსულიყავით კავკასიის სანაპიროებისაკენ... ბათუმის რაიონში. ბათუმის გარნიზონი და ციხე საფუძვლიანად იყო დაპყრობილი ჩვენი (ბოლშევიკური — ა. ს.) აგიტაციის მიერ... ბათუმი. როგორც რევოლუციური ბაზა, მთელი შავი ზღვის სანაპიროზე ყველაზე უფრო საიმედო რაიონი იყო“.³⁹

ბათუმში მაშინვე გაიგეს ჯავშნოსნის გამოგზავნის გადაწყვეტილება, რაც ალბათ ოდესეღ რევოლუციონერებთან კავშირით მოხერხდა. ამიტომ რსდმპ კომიტეტმა გააძლიერა პროპაგანდისტული მუშაობა ჯარის ნაწილებში. დაიწყო წითელი რაზმელების მომზადება და მათი შეიარაღება, მუშა-რევოლუციონერ გ. ნინუას სიტყვით, მაშინ თურმე 7.000 ხელუშვებარა დაუმზადებიათ.⁴⁰ ბათუმში გავრცელდა პროკლამაციებიც⁴¹. მალე ეს აზრი ცნობილი გახდა ხელისუფლებისათვის, რომელმაც ქალაქის თავდაცვის გასაძლიერებლად საგანგებო ზომები მიიღო: დამატებით შემოიყვანეს ჯარის სპეციალური ნაწილები, ნავსადგურის მიდამოებში და მისასვლელებთან დადგეს ქვემეხები. ბათუმის პოლიცემისტერი კი კაზაკთა თანხლებით ქალაქში დადიოდა, რათა მოსახლეობა გაეფრთხილებინა: „შავი ზღვის ესკადრის გამოჩენამ არ შეგაშინოთ“.⁴²

39 Журн. «Пролетарская революция», 1926, № 4 (51). стр. 325.

40 ბათუმის რევოლუციური მუშეუმის არქივი. ფ. 5. ს. 109. ფურც. 3.

41 სესია, ფ. 1. ს. 33. ფურც. 33; იქვე ფ. 7. ს. 785, ფურც. 1-2.

42 Газ. «Черноморский вестник», 1905, № 87.

ჯავშნოსან „პოტიომკინის“ ბათუმში მოსვლა და აქაურ რევოლუციონერებთან კავშირში თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ერთობლივი გალაშქრება გარკვეულ გავლენას მოახდენდა რევოლუციური მოძრაობის შემდგომ განვითარებაზე, მაგრამ ეს გეგმა ვერ განხორციელდა. პოტიომკინელებმა იარაღით ოდესის დაუფლება ვერ შესძლეს და საწვავის ნაკლებობის გამო ჯავშნოსანი რუმინეთისაკენ წაიყვანეს, სადაც ისინი დააპატიმრეს და მეფის მთავრობას გადასცეს. მ. ვასილიევ-იუჟინმა გემს ოდესაში ველარ ჩაუსწრო.

ამასთან დაკავშირებით მოგონებაში „არალეგალური მუშაობა ჯარში 1906 წელს“ კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს ცნობილი მოღვაწე ემ. იაროსლავსკი წერდა: „ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ცდა — მიემართა აჯანყებული ფლოტი ბათუმის ხელში ჩასაგდებად, სადაც იმ დროს არტილერიისტები მზად იყვნენ ჩვენთვის მხარი დაეჭირათ. არ მოხერხდა მხოლოდ იმის გამო, რომ ჩვენ ჯერ კიდევ არ მოგვეპოვებოდა კარგად მოწყობილი სამხედრო ორგანიზაციის აპარატი და ჯარსა და ფლოტში ადგილი ჰქონდა ერთიანი გეგმის გარეშე მუშაობის წარმოების დაქსაქსულ ცდებს“.⁴³

ამავე პერიოდში, კერძოდ 1905 წლის ზაფხულში, ვ. ი. ლენინი ეცნობა რსდმპ ბათუმის კომიტეტში შექმნილ მდგომა-

43 ციტ. კრებულიდან: „1905-1907 წ.წ. რევოლუცია საქართველოში“, გვ. 421. საინტერესოა, რომ იმავე წლის ნოემბერში კვლავ იყო ცდა შავი ზღვის აჯანყებული ფლოტის წამოსვლისა ბათუმში. ამის შესახებ გაზ. „ივერია“ იუწყებოდა: „შავი ზღვის ესკადრას მოელიან ბათუმში... ხალხი დარწმუნებულია, რომ გამოჩნდება თუარა ესკადრა, სალდათები აჯანყდებიან. ციხეს დაიკერენ და ესკადრასთან ერთად იმოქმედებნო“ (გაზ. „ივერია“, № 212. 1905). სამწუხაროდ არც ეს განხორციელებულა.

რეობას, რის შესახებაც ინფორმაცია მიიღო მიხა ცხაკაიასაგან. თავის ბარათში (1905 წ. 28 ივნისი) მ. ცხაკაია წერდა 1905 წლის პირველ ნახევარში საქართველოს ქალაქების რსდმპ კომიტეტებში არსებული ვითარების შესახებ, კერძოდ მიუთითებდა ბათუმზეც, სადაც „მენშევიკების ანარქისტული გაფიცვებისა და „დემაგოგიური“ ჩარევის წყალობით... ყველა ქარხანა დაკეტილია, მუშები გაფანტული არიან. არსებობს ორი კ(ომიტე)ტი, — ორთავე უმუშეობდ... ისტორიული მეტკვიდრობითობა აქვს ძველ კ(ომიტე)ტს (ბოლ.), თუმცა ახალი კ(ომიტე)ტი თავს დაესხა მას: 1) შეიჭრა, ძალით წაართვა ტექნიკა და 2) სალარო, — წმინდა ბანდიტურად, რაზეც ძველმა კ(ომიტე)ტმა მაისის მიწურულში, რომელიც საქმეს არ აზარებდა, და სრულიადაც არ ჰქონდა სურვილი, მსგავსად ეკატერინოსლავისა იანვარში, სამსახურიდან გასვლისა, გააპროტესტა და ორი-სამი პროკლამაცია გამოუშვა“.⁴⁴

უნდა ითქვას, რომ რევოლუციური მოძრაობა საქართველოში 1905 წელს მეტი ორგანიზებულობით ხასიათდებოდა. პროლეტარიატისა და გლეხობის კავშირი აქ უფრო იგრძნობოდა. ვ. ი. ლენინი წერდა, რომ საქართველო-ამიერკავკასიაში „მოძრაობა ყველაზე მეტად გასცდა ძველ ტერორს. ...აჯანყება ყველაზე უკეთ არის მომზადებული, ...პროლეტარული ბრძოლის მასობრივი ხასიათი ყველაზე მძლავრად და ნათლად გამოხატული“. ვ. ი. ლენინი იქვე მიუთითებდა, რომ ამ მსრივ მან გაუსწრო რუსეთსო.⁴⁵ ეს კი რეფორმის შემდგომ ხანაში საქართველოს სოციალ-ეკონომიური ცხოვრების თავისებურე-

44 იხ. ი. ხუციშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 348.

45 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც. ტ. 10, გვ. 127.

ბის შედეგი იყო— კაპიტალიზმის განვითარების კვალდა-კვალ არსებობას განაგრძობდა ბატონყმობის ნაშთები. ამით ქვეყანაში მჭიმე მდგომარეობა იქმნებოდა, რადგან ხალხი იტანჯებოდა კაპიტალიზმის განვითარებისგან და მისი არასაკმაო განვითარებიდანაც.⁴⁶

ცარიზმმა მაინც შესძლო წარმატების მოპოვება. იგი სასტიკად გაუსწორდა პეტერბურგისა და მოსკოვის აჯანყებულ პროლეტარიატს. შიდა რუსეთში ცარიზმის გამარჯვებამ განაპირა მხარეებში, კერძოდ საქართველოში, და მაშასადამე ბათუმშიც მშრომელთა გამოსვლების დამარცხება გამოიწვია. ამის მიუხედავად მუშათა გაფიცვები ბათუმში 1906 და 1907 წლებში მაინც გრძელდებოდა. ამ მხრივ საინტერესოა გაფიცული მუშების რაოდენობის გარკვევაც. ოფიციალური სტატისტიკა ხშირად არ აღრიცხავდა ცალკეულ ფაბრიკა-ქარხნებში მომხდარ გაფიცვებს, მაგრამ ვ. ი. ლენინმა მუშათა მოძრაობის სტატისტიკის დამუშავებისას შესძლო ბათუმში 1906-1907 წლებში გაფიცულ მუშათა რაოდენობის გაანგარიშებაც.

საყურადღებოა, რომ იმ გუბერნიებს შორის, რომლებიც 1905-1907 წლებში საგაფიცვო მოძრაობით გამოირჩეოდა, ვ. ი. ლენინს დასახელებული აქვს ბაქოს, თბილისის, ქუთაისის გუბერნიები, აგრეთვე ბათუმის ოლქი. ამჟამად ჩვენს ინტერესს ეს უკანასკნელი იწვევს.

ვ. ი. ლენინის სტატისტიკით ბათუმის ოლქის ფაბრიკა-

46 იხ. ი. კაპარავა, სოციალ-პოლიტიკური ცხოვრების განსაკუთრებული პირობები და გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის თავისებურებანი საქართველოში, თბილისი, 1959.

ქარხნებში 1906 წელს 2.096 მუშა ითვლებოდა, რომელთაგან თუ მაშინ გაფიცვაში მხოლოდ 68 მონაწილეობდა, სამაგიეროდ 1907 წელს გაფიცულთა რაოდენობა 1.473 უდრიდა.⁴⁷ ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ რევოლუციის დამარცხების მიუხედავად 1907 წლისათვის საგაფიცვო მოძრაობა ბათუმში არა თუ ჩაკედა, არამედ გამოცოცხლდა და წინა წელთან შედარებით კიდევ გაიზარდა. მართლაც, ვ. ი. ლენინის გამაღგარიშებით ჩანს, რომ ფაბრიკა-ქარხნებში ჩაბმულ მუშათა რიცხვის მიხედვით ბათუმის ოლქი რუსეთის 19 გუბერნიიდან სულ უკანასკნელ ადგილზეა, მაგრამ 1907 წელს გაფიცულთა რაოდენობით უსწრებდა ფსკოვის, ტვერის, სმოლენსკის, ელეცკის, მოგილევის, თავრიდის, უფის, ვორონეჟის, კალუგის, პენზის, ტულის გუბერნიებს და მხოლოდ პეტერბურგის, ვლადიმირის, კიევის, ვიატკის, ბაქოს, დონის და ხარკოვის გუბერნიებს ჩამორჩებოდა.⁴⁸ სწორედ ამის საფუძველზე ვ. ი. ლენინმა გაიანგარიშა ცნობები ბათუმის ოლქის გაფიცულ მუშათა შესახებ, რასაც იმ პირობებში დიდი აგიტაციური მნიშვნელობა ჰქონდა.

საიდან აიღო ვ. ი. ლენინმა ციფრები 1906-1907 წლებში ბათუმის ოლქის ფაბრიკა-ქარხნების მუშათა რაოდენობისა და გაფიცვების შესახებ? ირკვევა, რომ მას ხელთ ჰქონდა ცნობილი ეკონომისტ-სტატისტიკოს ვ. ვარზერის ნაშრომის „ფაბრიკა-ქარხნებში მუშათა გაფიცვების სტატისტიკა“ სამივე ტომი. ჩვენთვის საინტერესო გაანგარიშებანი კი მას შეუსრულებია მესამე ტომიდან, რომელიც 1906-1908 წლების გაფიც-

⁴⁷ Ленинский сборник, т. 25, стр. 135.

⁴⁸ იქვე.

ვებს ეხება და პეტერბურგში 1910 წელს გამოქვეყნდა. ვ. ვარზერის ეს წიგნები კი მუშათა რაოდენობისა და გაფიცვების შესახებ საკმაოდ სანდო რიცხვს იძლევა, რაც კარგად ჩანს ქართული წყაროების მიხედვით.

1907 წლის ივნისში II სახელმწიფო სათათბიროს დათხოვნითა და სოციალ-დემოკრატი დეპუტატების დაპატიმრებით რუსეთში რეაქცია დაიწყო. იგი სამ წელს გაგრძელდა. ეს პერიოდი „შავრაზმული კონტრევოლუციის პარპაშის, ლიბერალურ-ბურჟუაზიული რენეგატობისა და პროლეტართა გულგატეხილობისა და დაქსაქსვის ეპოქა იყო“.⁴⁹ მაგრამ უკვე 1910 წლიდან მრეწველობის აღმავლობასთან ერთად რევოლუციური მოძრაობის აღორძინება დაიწყო. ვ. ი. ლენინი აღფრთოვნებით წერდა, რომ „პროლეტარიატი, რომელიც უკან იხევდა — თუმცა დროის დიდი შუალედებით — 1905-1909 წლებში, ძალღონეს იკრებდა და შეტევაზე გადასვლას იწყებს“.⁵⁰ ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვნად გამოცოცხლდა საქართველოს პარტიული ორგანიზაციების მოღვაწეობა.

ამ პერიოდში ვ. ი. ლენინი დაინტერესებას იჩენდა საქართველოში რევოლუციური მოძრაობის განვითარებით. 1912 წლის იანვარში, რუსეთის საერთო პარტიული პრაღის კონფერენციის მსვლელობისას, ს. ორჯონიკიძისა და ს. სპანდარიანის მოხსენებათა საფუძველზე, ვ. ი. ლენინმა მასალები შეაგროვა საქართველოს ქალაქების რსდმპ კომიტეტების შესახებ. მაგალითად, ბათუმის კომიტეტის შესახებ მან ჩაიწერა: „არის ძველ მენშევიკ მუშათა ჯგუფი (იყვნენ კავკასიის კონ-

49 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 18, გვ. 110.

50 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 16, გვ. 445.

ფერენციაზე). არალეგალური მუშაობა არაა. ყიდიან არალეგალურ სტამბასაც კი“.⁵¹ ეს ფაქტი კარგად გვიჩვენებს თუ რა მდგომარეობა იყო ბათუმის რევოლუციურ ორგანიზაციაში სამრეწველო აღმავლობის წლებში. ამავე დროს, ეს ჩანაწერა გვიჩვენებს, თუ როგორი ყურადღებით და ინტერესით ეკიდებოდა ვ. ი. ლენინი საქართველოს პარტიული ორგანიზაციების მუშაობისა და მდგომარეობის შესწავლას.

1913 წლის 29 ოქტომბერს გაზეთში „ზა პრავდუ“ (№ 22) გამოქვეყნდა ვ. ი. ლენინის სტატია „მასალები სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის შიგნით არსებულ ბრძოლის საკითხისათვის“, რომელშიც რუსეთის სხვა გუბერნიებთან ერთად მოცემულია სტატისტიკური გაანგარიშებანი ბათუმის ოლქის შესახებაც. იგი მეტად საინტერესოა სამრეწველო აღმავლობის წლების ბათუმის რევოლუციური ორგანიზაციის მდგომარეობის გასაცნობად. ოფიციალური მასალების საფუძველზე ვ. ი. ლენინი ხედავდა, რომ ბათუმის მუშათა რაოდენობა, ადრინდელ პერიოდთან შედარებით, 1910-1913 წლებში რამდენჯერმე შემცირდა, რაც წინა წლების კრიზისმა და ცარიზმის რეპრესიებმა გამოიწვიეს. ამის გამო მენშევიკებმა აქაურ ორგანიზაციაში უმრავლესობაც მოიპოვეს და ბათუმიდან IV სახელმწიფო სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციაში დეპუტატად თავიანთი პარტიის წარმომადგენელი გაიყვანეს. ამიტომაც, რომ ბათუმისა და ყარსის ოლქები ცხრილში გაერთიანებულადაა წარმოდგენილი, რადგან პროლეტარიატის მცირერიცხოვნობის გამო მათ სათათბიროში მხოლოდ ერთი დელეგატის წარგზავნის უფლება ჰქონდათ.

⁵¹ Журн. «Пролетарская революция», 1941, № 1, стр. 149.

ვ. ი. ლენინს აქ დასახელებული აქვს მისი გვარიც — ა. ჩხენ-კელი, რომელსაც ორივე ოლქიდან ხმას მხოლოდ 1.000 მუშა აძლევდა.⁵²

სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამ 1917 წლის ოქტომბერში დიდი გავლენა მოახდინა საქართველოს მშრომელებზე. პირველი ცნობა მასზე თბილისში 25 ოქტომბერს დილის 9 საათსა და 30 წუთზე მიიღეს.⁵³ იმავე დღესვე გაიგეს იგი ბათუმშიც. ქალაქის ბოლშევიკური ორგანიზაცია, ერთ-ერთი პირველი საქართველოდან, მხურვალედ მიესალმა საბჭოთა მთავრობას. დეპეშაში ნათქვამი იყო: „ბოლშევიკური ჯგუფი, რომელიც გამოხატავს თავის თანაგრძნობას და აღფრთოვანებას, ვალდებულებას კისრულობს მხარი დაუჭიროს საბჭოების ხელისუფლების პროგრამას... გაუმარჯოს მშვიდობას, რადგან მას მოაქვს გამარჯვება, მუშებისათვის პური, გლეხებისათვის მიწა და ყველა მშრომელისათვის კაპიტალის უღლისაგან განთავისუფლება“.⁵⁴ 26 ოქტომბერს ბოლშევიკებმა მოიწვიეს საქალაქო მიტინგი, რომელმაც განიხილა სოციალისტური რევოლუციის მიზანი, მოიწონა იგი და დაადგინა მისაღმებოდა პეტროგრადის პროლეტარიატს. დეპეშაში ნათქვამი იყო: „მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებას შეუძლია იხსნას ქვეყანა ეკონომიური კატასტროფისაგან, მისცეს პური მშიერთ და ზავი სისხლისმღვრელი იმპერიალისტური ომით განაწამებ არმიასა და სახელმწიფოს“.⁵⁵ ანალოგიური მისაღმებები

52 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 19, გვ. 549.

53 მ. ჭიჭინაშვილი, ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის აჭარაში. ბათუმი, 1957, გვ. 18.

54 გაზ. „კავკასიის რაბოჩი“, 1917, № 194.

55. გაზ. „ბურევესტნიკი“, 1917, № 8.

გაიგზავნა სხვა ქალაქებიდანაც, რაც უდაო გამოხატულება იყო ურღვევი სოლიდარობისა და ერთგულებისა საბჭოთა მთავრობისადმი, პირადად ვ. ი. ლენინისადმი ახალი ცხოვრებისათვის ბრძოლაში. ამის მიუხედავად მაშინ საქართველოში არ დასმულა აჯანყების გზით ძალაუფლების დაპყრობის საკითხი. ქვეყნის კოლონიური მდგომარეობა და მისი აგრარული ხასიათი, მრეწველობის დაბალი დონე და პროლეტარიატის სისუსტე, ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური პარტიების აქტიურობა და კონტრრევოლუციის მტკიცე კავშირი დასავლეთის სახელმწიფოებთან, ჩანს, გამორიცხავდა სოციალიზმისათვის ბრძოლის წარმატებას. ამის მიუხედავად, რევოლუციური პეტროგრადის ზეგავლენით, ამიერკავკასიის ბურჟუაზიული პარტიების ანტიხალხური საქმიანობისა და უცხოელი იმპერიალისტების ანტისაბჭოთა მოქმედების გაძლიერების გამო 1918 წლის დამდეგიდან საქართველოშიც თანდათან იქმნება პირობები სოციალისტური რევოლუციისათვის. ვ. ი. ლენინმა იცოდა, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას საქართველოში, კერძოდ აჭარაში⁵⁶ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთის რევოლუციის შემდგომი ბედისათვის. ამიტომ იგი ყურადღებით ადევნებდა თვალს აქაურ ამბებს და აქ მყოფ პარტიულ ამხანაგებს მისთვის საინტერესო საკითხების დაწვრილებით

56 აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლებისათვის ბრძოლის საკითხზე იხ. ხ. ახვლედიანი, სახალხო-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიიდან სამხრეთ საქართველოში, ბათუმი, 1957; მ. ჭიჭიშვილი, ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის აჭარაში, ბათუმი, 1957; პ. ცქვიტარია, აჭარაში რევოლუციური მოძრაობის ისტორიის ნარკვევები, წიგნი 2, ბათუმი, 1961; აბ. სურგულაძე, აჭარა ოქტომბრის რევოლუციისათვის ბრძოლაში. ჟურნ. „ლიტერატურული აჭარა“, 1967, № 3; მისივე, საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება აჭარაში, იქვე, 1967, № 6.

აღწერას თხოვდა. ამ ბარათებში თუ სხვა ხასიათის მასალაში საყურადღებო ცნობებს ვხდებით ქალაქ ბათუმში მომხდარი ამბების თუ ბათუმთან დაკავშირებული რომელიმე მოვლენის შესახებ.

ვ. ი. ლენინისადმი ამ პერიოდში გაგზავნილი წერილი, რომელშიც ბათუმის შესახებაა საუბარი, დათარიღებულია 1920 წლის 8 მაისით. ესაა ს. ორჯონიკიძის ბარათი, რომელშიც თბილისის საინტერესო ამბებთან ერთად ნათქვამია: „ბათუმის მუშათა უმრავლესობა ჩვენს მხარეზეა, 30 აპრილს სამმა ახალგაზრდამ მოკლა გენერალი. ამისათვის დაიჭირეს გუბელი, მაგრამ მუშების მოთხოვნით გაანთავისუფლეს და იგი 1-ლ მაისს ციხიდან პირდაპირ მიტინგზე წავიდა“.⁵⁷

ს. ორჯონიკიძის ამ წერილში მოკლედაა გადმოცემული ბათუმში იმ დროს მომხდარი მნიშვნელოვანი ამბები. 30 აპრილს ბათუმში, მართლაც, განხორციელდა ტერორისტული აქტი. რსდმპ (ბ) ბათუმის კომიტეტის დავალებით ცნობილმა რევოლუციონერმა ს. გუბელმა ა. სურგულაძის, გ. ჯიბლაძის და მ. ქავთარაძის თანხლებით, თავდასხმა მოაწყო თეთრგვარდიელ გენერალ ლიახოვზე, რომელიც მაშინ აჭარაში ვრანგელისათვის მოხალისეთა შეგროვებას ეწეოდა. ტყვიამ იმსხვერპლა გენერალი, მაგრამ მღევრებმა ს. გუბელი დააპატიმრეს. მას სიკვდილით დასჯა მოელოდა. რსდმპ (ბ) ბათუმის კომიტეტის ხელმძღვანელობით მოწყობილმა საპირველმაისო მიტინგმა დელეგაცია გაგზავნა ინგლისელ გენერალ-გუბერნატორ კუკ-კოლისთან და ს. გუბელის განთავისუფლება მოთხოვა.

⁵⁷ Сборник «Борьба за победу Советской власти в Грузии», Тб., 1956, стр. 569.

ბრიტანეთის წარმომადგენელი მათ უარით შეხვდა. მაგრამ დელეგატთა მუქარის საფუძველზე. რომ ქალაქში აჯანყებას მოაწყობდნენ, იძულებული გახდა ს. გუბელი გაეთავისუფლებინა. აღფრთოვანებულმა დელეგატებმა იგი ხელში აყვანილი მიიყვანეს აზიზიეს მოედანზე, სადაც მიტანგის მონაწილენი გულთბილად შეხვდნენ. აი, ამ ფაქტების შესახებ აცნობებდა ვ. ი. ლენინს ს. ორჯონიკიძე.

1920 წლის 9 ივნისს სერგი მირონის ძე კიროვი, რომელიც საქართველოში საბჭოთა რუსეთის სრულუფლებიან და საგანგებო ელჩად იყო დანიშნული, თბილისისაკენ მიმავალი, როსტოვიდან ვ. ი. ლენინს სწერდა: „ბათუმში ინგლისელთა სრული ძალაუფლების ქვეშაა. ინგლისელების ზრახვები ოფიციალურად დაუდგენელია, მაგრამ სახმელეთო და საზღვაო ძალების დიდი რიცხვის არსებობა ბათუმში გვაფიქრებინებს მათი აგრესიული გეგმების შესახებ, რაც შეიძლება განხორციელდეს საქართველოს მეშვეობით... შეიძლება ამით აიხსნას საქართველოს მთავრობის ლოღინის პოლიტიკა. ცნობები ინგლისელთა ძალების შესახებ ბათუმში: ქვეითი 15 ათასამდე, ორი ბრიტანული დრედნოუტი, ორი ბრიტანული ორპილიანი კრეისერი, ერთი ფრანგული ექვსპილიანი კრეისერი. ერთი ამერიკული ოთხპილიანი კრეისერი, ერთი იტალიური ორპილიანი კრეისერი, ერთი ბერძნული ხუთპილიანი კრეისერი. ამას გარდა მრავალი ნაღმოსანი. ერთ-ერთ დრედნოუტზე აღმირალია. გემებზეა საზღვაო ფეხოსანთა რაზმი 7 ათასი კაცით... ქვეითთა შორის არის ფრანგული ნაწილიც“.⁵³

ს. კიროვის ამ წერილიდან ჩანს უცხოელთა რა მნიშვნელოვანი ძალა იდგა მაშინ ბათუმში. საერთოდ ამ ბარათს გარკვეული მნიშვნელობა აქვს, რადგან აღნიშნული პერიოდის ბათუმის საოკუპაციო არმიის რაოდენობის შესახებ ანალოგიური ცნობა არაა დაცული. წერილიდან ჩანს, თუ როგორი დაწვრილებითი ცნობები გააჩნდა ვ. ი. ლენინს ბათუმის შესახებ. ეს შემთხვევითი არ იყო: სამხედრო-სტრატეგიული თვალსაზრისით ბათუმი პირველხარისხოვანი პუნქტია. ამავე დროს იგი ბაქოს ნავთობის ექსპორტის ცენტრსაც წარმოადგენს. ამიტომ ბათუმს უცხოელთა გეგმებში დიდი ადგილი ეკავა. როგორც ამიერკავკასიის სიმდიდრის გაზიდვის ბაზას და საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლის პლაცდარმს. ეს იცოდა ვ. ი. ლენინმა. ამის შესახებ 1920 წლის 25 ივნისს ი. ბ. სტალინი მას სწერდა: „სათბობს (თხევადს) ვრანგელი იღებს ბათუმიდან (მაშასადამე, ბაქო სათბობს არ უნდა აძლევდეს თბილისს. რომელსაც შეუძლია იგი ბათუმს მიჰყიდოს).“⁵⁹

1920 წლის 27 აპრილს ბაქოში საბჭოთა ხელისუფლებამ დამყარდა. ამ ფაქტმა მძლავრი ბიძგი მისცა მუშათა და გლეხთა ბრძოლას საქართველოშიც. ამან შეაშფოთა კაპიტალისტები, რომლებმაც ბათუმიდან დაიწყეს დაგროვილი სიმდიდრის გაზიდვა. მაშინ ბათუმის პროფსაბჭომ სპეციალური კომისიის ნებადაურთველად აკრძალა გემებით საქონლის გატანა. ინგლისელთა საოკუპაციო ხელისუფლებამ რეპრესიებით სცადა

59 ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 4, გვ. 365.

აღნიშნული გადაწყვეტილების შეცვლა. მაგრამ როცა ამას-
ვერ მიაღწია, მოლაპარაკების საბაზით 18 პროფკავშირული
მოღვაწე თავისთან მიიწვია და დააპატიმრა, დაარბია გაზ.
„გოლოს ტრუდას“ რედაქცია, სტამბა და გაზეთის გამოცემაც
აკრძალა.

დაპატიმრებულ პროფკავშირულ მოღვაწეებს, რომლებიც
სტამბოლს წაიყვანეს, დახვრეტა მოელოდათ. მათი გადარჩე-
ვის მიზნით ბათუმის კომიტეტმა ცადა საბჭოთა მთავრობასთან
დაკავშირება, მაგრამ ეს შეუძლებელი გახდა. მაშინ წერილით
მიმართეს რკპ (ბ) ნოვოროსიისკის კომიტეტს და თხოვეს მომ-
ხდარი ფაქტი დაუყოვნებლივ ეცნობებიათ მოსკოვისათვის.⁶⁰
მართლაც, ნოვოროსიისკის რევოლუციურმა ორგანიზაციამ
ამის შესახებ შეატყობინეს ვ. ი. ლენინს და ი. ბ. სტალინს.
ვ. ი. ლენინმა აღნიშნული დეპეშა, ზომების მისაღებად. სა-
გარეო საქმეთა კომისარს გ. ვ. ჩიჩერინს გადაუგზავ-
ნა. რეზოლუციით: „ამხ. ჩიჩერინ! როგორია თქვენი წინადა-
დებანი. საჭიროა დავაწვეთ უფრო ძლიერად. ლენინი.“⁶¹ მარ-
თლაც, საბჭოთა მთავრობის ენერგიულ ღონისძიებათა შედე-
გად დაპატიმრებულები სიკვდილს გადაურჩნენ და ტყვეებზე,
გაცვლის წესით, იმავე წლის ნოემბერში, სამშობლოშიც და-
ბრუნდნენ.

1920 წლის 8 ივნისს ინგლისელმა იმპერიალისტებმა.
ბათუმი საქართველოს მენშევიკურ მთავრობას დაუბრუნეს,
მაგრამ გამოიჩქვა, რომ მენშევიკთა ბატონობის დღეები დათ-

60 საისტორიო მოამბე, ტ. 7, გვ. 138.

61 Ленинский сборник, т. 34, стр. 311.

ვლილი იყო. მათ ახალ მფარველს დაუწყეს ძებნა. ამ მიზნით სტუმრად მოიწვიეს მეორე ინტერნაციონალის ლიდერები (კაუტსკი, მაკდონალდი, ვანდერველდი, შოუ, რენდოლი და სხვ.). მათი საშუალებით მენშევიკები ერთა ლიგაში წევრად საქართველოს შეყვანას ვარაუდობდნენ, რომ შემდეგ ანტანტის იმპერიალისტებისაგან დახმარება მიეღოთ. მალე ცნობილი გახდა ისიც, რომ ისინი მზად იყვნენ ბათუმი კვლავ გადაეცათ ინგლისელებისათვის. ამის შესახებ 1920 წლის 26 ოქტომბერს ი. ბ. სტალინმა ვლადიკავკაიდან აცნობა ვ. ი. ლენინს:

«Видимо Вандервельд ездил в Грузию не даром, Грузия собирается сдать Батум Антанте и быть может открыть дорогу Врангелю для отступления, а также для наступления в сторону Баку; эти предложения нуждаются в тщательной проверке, что и будет сделано мною в Баку, куда собираются через три дня».⁶²

ბაქოში ი. ბ. სტალინისადმი გაგზავნილ 29 ოქტომბრის საპასუხო ბარათში ვ. ი. ლენინი წერდა:

«Считаю несомненным, что Грузия сдаст Батум Антанте, вероятно тайно, и что Антанта пойдёт на Баку. Обдумайте и приготовьте спешно меры укрепления подступов к Баку с суши и с моря, подвоза тяжелой артиллерии и прочее. Сообщите Ваше решение».⁶³

ვ. ი. ლენინს ნათლად ჰქონდა წარმოდგენილი, რომ მენშევიკების მიერ ინტერვენტებისათვის ბათუმის გადაცემა ბაქოზე ანტანტის გალაშქრებას და ვრანგელისათვის მტკიცე დასაყრდენის შექმნას მოასწავებდა. ამით საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ მძლავრი ლაშქრობის შესაძლებლობა იქმნებოდა. ამი-

⁶² Ленинский сборник. т. 34, стр. 311.

⁶³ იქვე, გვ. 374.

ტომ საბჭოთა მთავრობამ პროტესტი განუცხადა ანტანტას და საქართველოს მენშევიკურ ხელისუფლებას, რითაც ბათუმი უცხოელთა მოსალოდნელ ბატონობას გადარჩა.

აზერბაიჯანსა და სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამ, აგრეთვე საბჭოთა რუსეთის წარმატებამ სამოქალაქო ომში და მშვიდობიან მშენებლობაში, დღის წესრიგში დააყენა საქართველოში სოციალისტური რევოლუციისათვის ბრძოლის საკითხი. მართლაც, 1921 წლის 11 თებერვალს მშრომელები აჯანყდნენ ქვემო ქართლში. მოძრაობა მალე მთელს ქვეყანაში გავრცელდა. აჯანყების ხელმძღვანელობისათვის 16 თებერვალს შეიქმნა რევკომი, რომელმაც დახმარებისათვის მიმართა საბჭოთა მთავრობას. ვ. ი. ლენინის მითითებით საქართველოსაკენ წამოვიდა XI წითელი არმია. 1921 წლის 25 თებერვალს აჯანყებულები წითელი არმიის მებრძოლებთან ერთად თბილისში შევიდნენ.

მენშევიკური მთავრობა ჯერ ქუთაისს, ხოლო შემდეგ ბათუმს გადმოვიდა. აქედან შეეცადა იგი ისტორიის ჩარხის შემობრუნებას, მაგრამ როცა ხსნის ყოველგვარი იმედი ამოეწურა, 17 მარტს, ღამით, დასტოვა ქალაქი და საზღვარგარეთ გაიქცა. ბათუმი საბჭოთა აჭარის დედაქალაქი გახდა.

აჭარის მშრომელები სიხარულით შეხვდნენ რევკომის ცნობას საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადების შესახებ. ამით აღფრთოვანებული მოსახლეობა მისასალმებელ დეპეშებს უგზავნიდა ვ. ი. ლენინს, საბჭოთა მთავრობას, რომლებშიც გამოთქმული იყო სურვილი და მზადყოფნა სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე ებრძოლათ სოციალისტური რევოლუციის მონაპოვრის დაცვისათვის.

ბ. კ. კრუჰსკაიას წერილი ბათუმელ

ა. სოლორაშვილისადმი

რევოლუციური მოძრაობის ახალი აღმავლობის (1910-1914 წ. წ.). ვითარებაში მნიშვნელობა ჰქონდა საზღვარგარეთ მყოფ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან დაკავშირებას. საამისოდ ხელსაყრელი ნიადაგი არსებობდა, რადგან პარტიული ცენტრი, თავის მხრივ, საქართველოს ბოლშევიკურ ორგანიზაციებთან ურთიერთობის გაფართოებით იყო დაინტერესებული. ამას ადასტურებს 1913 წლის 16 (29 იანვრით დათარიღებული და ქ. კრაკოვიდან (პოლონეთი) გამოგზავნილი ვ. ი. ლენინის მეუღლისა და თანამებრძოლის ბ. კ. კრუჰსკაიას წერილი ბათუმელ მარიამ სოლორაშვილისადმი.⁶⁴ აი ისიც:

«Дорогой друг! Ваш адрес получил от Миши. Он советовал написать Вам и попросить написать о положении дел в Батуми. Время теперь горячее, и люди, разбросанные по разным концам начинают успешно разыскивать друг друга и стремятся связываться. Если Вы сами заняты или не находите почему-либо удобным начать переписку, — может, среди Ваших знакомых найдется какой-либо деловой б-к (большевик — А. С.) или вообще партией, который захочет посвятить делу переписки несколько часов в месяц. Было бы это весьма желательно. Адрес для писем: Mr. Tourg, 12, rue du Renard, La Garenne cseine) France. Передадут нам, не распечатывая.

В Батуми, говорят, за последнее время пооткрывались заводы и началось оживление. Интересно было бы

64 ბარათის ნაწილი პირველად გამოაქვეყნა პროფ. ვ. ესაიაშვილმა (მისი, დასახ. ნაშრ., გვ. 257). ხოლო სრულად აბ. სურგულაძემ. (იხ. გაზ. „საბჭოთა აქარა“, 1960. № 80). შემდეგ იგი ჟურნალ „ისტორიკესკი არხივ-შიც“ დაიბეჭდა (1960. № 2. გვ. 25).

იმეთი სოოხმენიე ი თოთი, ჟოთი უ ვას დელათესი. ს დრუგოი სოთრონი, ხოთელოსი ბი იმეთი ნესკოლკო ადრესო დიე პოსილკი ვსიკოი როდო ნოვპოკი, კოტორიე მესოთნი პუბლიკე, ვეროიბოთი, ბუდესი ინსეზინტერესნი. ს თოვარშესესკნი პრევეთი სეკრეტარი «Рабочей газеты».⁶⁵

წერილიდან ჩანს, რომ პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, და პირადად ვ. ი. ლენინი დიდად იყვნენ დაინტერესებულნი საქართველოს, კერძოდ ბათუმის რევოლუციური მოძრაობის გაცნობით, რისთვისაც ნ. კრუპსკაია აშკარად წერდა მ. სოლორაშვილს — გთხოვთ „მოგეწეროთ საქმეების მდგომარეობა ბათუმშიო“. ამავე წერილით დასტურდება, რომ უცხოეთიდან არალეგალური ლიტერატურის საქართველო-ამიერკავკასიაში შემოტანა, რევოლუციის აღმავლობის წლებში, კვლავ ბათუმის მეშვეობით წარმოებდა. მაგრამ პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა იცოდა თავისი ბათუმელი ადრესატების დაპატიმრების შესახებ. „ყოველგვარი სიახლის გამოსაგზავნად“ კი საჭირო იყო ახალი მისამართების გამოძებნა. ამ საქმის ორგანიზებას ნ. კრუპსკაია მ. სოლორაშვილს ავალებდა, ხოლო მოუცლელობის შემთხვევაში თხოვდა ნაცნობთა წრეში საამისოდ შესაფერი კანდიდატურა შეერჩია, რაც „ძალიან სასურველი იქნებოდა“.

ნ. კრუპსკაიას წერილი საინტერესოა 10-იანი წლების დამდეგის ბათუმის სამრეწველო აღორძინებისა და მუშათა მოძრაობის გასაცნობადაც. „უკანასკნელ დროს ბათუმში გაიზისნა ქარხნები და დაიწყო გამოცოცხლებაო“ ნათქვამია წე-

65 წერილის დედანი დაცულია მოსკოვის ცენტრალურ სახელმწიფო ისტორიულ არქივში (პდ, ს. 482, 1913 წ., ფურც. 17). ასლი ინახება თბილისში (სცსია, ფ. 10, ს. 287, ფურც. 9).

რილში და მართლაც, სათანადო საარქივო მასალებით ჩანს, რომ ნ. კრუპსკაიას ამის შესახებ სწორი ინფორმაცია ჰქონდა. 1912 წლისათვის ბათუმის რამდენიმე ქარხანამ განაახლა მუშაობა, მოხდა მუშათა გაფიცვა, მოეწყო საპირველმართო დემონსტრაციაც, 1913 წლის დამდეგს კი შეიქმნა რსდმპ კომიტეტის ბოლშევიკური უჯრედი.⁶⁶ ამიტომ აინტერესებდა ნ. კრუპსკაიას დაწვრილებითი ცნობები იმის შესახებ, თუ „რა კეთდებოდა“ ქალაქში, რასაც პარტიის იმდროინდელ სააგიტაციო-პროპაგანდისტულ მუშაობაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა.

ბარათის ადრესატი მარიამ ერემის ასული სოლორაშვილი რევოლუციურ მოძრაობას ადრევე დაუკავშირდა. თავის დებთან ერთად იგი ბათუმელ მუშებში კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობას ეწეოდა, ურთიერთობა ჰქონდა ცნობილ რევოლუციონერებთანაც. ნ. კრუპსკაიას წერილის მიხედვით მ. სოლორაშვილი პარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან დაახლოებული, ნდობით აღჭურვილი პირია. თუ არა ეს, გაუგებარი იქნებოდა ის ნდობა. რაც მას აღმოუჩინეს პარტიის საზღვარგარეთული საიდუმლო მისამართის გამოგზავნით და არალეგალური მიმოწერის ორგანიზების დავალებით.

საინტერესოა გაირკვეს ბარათში მოხსენიებული „მიშას“ ვინაობაც. წერილში მისი გვარი, ალბათ, კონსპირაციული მოსაზრებით. დასახელებული არაა, მაგრამ „მიშა“ შესაძლოა იყოს ცნობილი პროფესიონალი რევოლუციონერი მიხეილ

66 პ. ცქვიტარია, დასახ. ნაშრ., გვ. 320-336.

დავითაშვილი, რომელსაც პარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან, პირადად ვ. ი. ლენინთან ჰქონდა ურთიერთობა.⁶⁷

საარქივო მასალებით ჩანს, რომ ნ. კ. კრუპსკაიას აღნიშნულ ბარათს ადრესატამდე არ მიუღწევია, იგი ჟანდარმერიას ჩავარდნია ხელთ და დიდადაც შეუშფოთებია იგი. პოლიციის დეპარტამენტის განსაკუთრებული განყოფილების უფროსი 1913 წლის 23 იანვრის მოხსენებით ბარათში უაღრესი კონსპირაციის დაცვით ამ წერილის გამო სასწრაფოდ მოითხოვდა გამოძიებას. დოკუმენტში ნათქვამია: ვინაიდან „ბარათის შინაარსი იწვევს აუცილებლობას დაიწყოს საძიებო საქმის წარმოება, მაშინ ეს შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ერთი აუცილებელი პირობით — მისი საიდუმლოების დაცვით, რამდენადაც იგი (წერილი — ა. ს.) საფუძველი ხდება ამა თუ იმ ღონისძიების მიღებისა“.⁶⁸

* * *

ასეთია ის მასალა, რომელიც ასახავს ვ. ი. ლენინსა და ბათუმის რევოლუციურ მოძრაობას შორის არსებულ ურთიერთობას XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან 1921 წლამდე, აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე.

67 ვრცლად იხ. აბ. სურგულაძე, რევოლუციური მოძრაობის საინტერესო დოკუმენტი, აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის შრომები. ტ. 5, 1961.

68 სცსია, ფ. 10, ს. 287, ფურც. 8.

აპარის მშრომელები აღფრთოვანებით შეხვდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას. ეს კარგად ჩანს იმ მისალმებ-
ხიდანაც, რომლებიც ამ ისტორიულ მოვლენასთან დაკავშირე-
ბით გაეგზავნა ვ. ი. ლენინს.

1921 წლის 28 მარტს ბათუმში ჩატარდა პროფკავშირთა
მიტინგი, რომელიც მიესალმა სოციალისტური რევოლუციის
ბელადს ვ. ი. ლენინს. „ჩვენ იატაკქვეშიდან გამოსულ-
მა პროფკავშირის პირველი მიტინგის მონაწილე ბათუმის მუ-
შეებმა, — ნათქვამია მისალმებაში, — მოვისმინეთ რა მოხსე-
ნება საბჭოთა პოლიტიკის შესახებ ერთსულოვნად დავადგი-
ნეთ თქვენი სახით მივესალმეთ საბჭოთა ხელისუფლებას და
ძლევამოსილ წითელ არმიას. გაუმარჯოს სახკომსაბჭოს!
გაუმარჯოს ბურჟუაზიის წინააღმდეგ შეიარაღებულ
ბრძოლას“.⁶⁹

1921 წლის 4 დეკემბერს ბათუმში შეიკრიბა ბათუმის გა-
მაგრებული რაიონის წითელი არმიის ნაწილების წარმომად-
გენელთა პირველი კონფერენცია, რომელმაც საპატიო თავმ-
ჯდომარედ აირჩია ვ. ი. ლენინი და მისასალმებელი დეპეშაც
გაუგზავნა მას. დეპეშაში აღნიშნული იყო: „ბათუმის გამაგრე-
ბული რაიონის წითელარმიელთა ნაწილების პირველი კონ-
ფერენცია ვიწყებთ რა ჩვენს მუშაობას, გითვლით თქვენ,
ვლადიმერ ილიას ძეგ, როგორც საპატიო თავმჯდომარეს, წი-
თელარმიულ სალამს და ყველა რუს და ქართველ წითელ-

69 ბრძოლა აპარაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის
(1917-1921 წ. წ.), (კრებული), ბათუმი, 1961, გვ. 383.

არმიელთა და წითელ მეზღვაურთა სახელით ვაცხადებთ, რომ კონფერენცია უსიტყვოდ იწონებს საბჭოთა მთავრობის ყველა ღონისძიებას, იმ მიზნით, რომ უკეთესად აღვზარდოთ ჩვენი წითელი არმიელები, ჩვენ მთელი ძალღონით მოვაწყობთ სამხედრო ნაწილებში გაძლიერებულ სასწავლო მუშაობას. ჩვენ ყოველ წუთს მზად ვართ დავდგეთ პროლეტარული რევოლუციის მონაპოვართა დასაცავად და ისევ დავამტკიცოთ წითელი არმიის ძალა და შეძლება“.⁷⁰

საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებასთან დაკავშირებით ვ. ი. ლენინს მიესალმნენ აქარის მშრომელი ქალებიც. 1921 წლის აპრილში ბათუმში მოეწყო ქალთა პირველი თავისუფალი მიტინგი, რომელმაც განიხილა და დასახა მნიშვნელოვანი ღონისძიებები საბჭოთა მშენებლობაში ქალთა აქტიური მონაწილეობის შესახებ. შემდეგ მიტინგმა მიიღო რეზოლუცია ვ. ი. ლენინისათვის გასაგზავნად. „ბათუმის ქალთა პირველი კრება, — ნათქვამია რეზოლუციაში, — მისასალმებელ დეპეშას უგზავნის ცენტრალური კომიტეტის მუშა ქალთა განყოფილებას და ქალთა უფლებისათვის დიდ მებრძოლ ანს. ლენინს. ბათუმის ქალებმა მტკიცედ გადაწყვიტეს, რომ შემჭიდროვდნენ და ყოველი თავისუფალი წუთი საბჭოთა მშენებლობის გაცნობას დაუთმონ, მონაწილეობა მიიღონ ახალი ხელისუფლების შექმნაში, იარონ რუსეთის ქალებთან ერთად იმისათვის, რათა მალე შეიქმნას ქართველი ქალები-

⁷⁰ საქართველოს მშრომელები ვ. ი. ლენინს (დოკუმენტების კრებული), თბილისი, 1964, გვ. 44.

სა და ბავშვებისათვის ის ნათელი და თავისუფალი ცხოვრება, რომელიც შექმნილია საბჭოთა რუსეთში“.71

აქარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებით დაიწყო სოციალიზმის მშენებლობისათვის ბრძოლის სახელოვანი ისტორია. ძალაუფლების აღება ჯერ კიდევ არ ნიშნავდა რევოლუციის საბოლოო გამარჯვებას. საჭირო იყო მისი შენარჩუნება. ამ მიზნით კი — ხელისუფლების ახალი ორგანოების შექმნა. დამხობილი კლასების წინააღმდეგობის დათრგუნვა და ბრძოლა სახალხო მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისათვის.

ამ დიდი ისტორიული ამოცანის წარმატებით გადაჭრის მეცნიერული გეგმა საქართველოს კომუნისტებს დაუსახა ვ. ი. ლენინმა. ს. ორჯონიკიძისადმი 1921 წლის 2 მარტს გაგზავნილ წერილში და კავკასიის კომუნისტებისადმი 1921 წლის 14 აპრილის მიმართვაში მან დასახა კონკრეტული ამოცანები, რომელთა განხორციელება უზრუნველყოფდა საქართველოში სოციალისტური მშენებლობის წარმატებით დაგვირგვინებას. მართლაც, აღნიშნულ მითითებათა საფუძველზე, საქართველოს მშრომელებმა უმოკლეს ხანში აღადგინეს დანგრეული მრეწველობა, განავითარეს გაჩანაგებული სოფლის მეურნეობა და ქვეყანა მეტალურგიის, მანქანათმშენებლობისა და მსხვილი ელსადგურების რესპუბლიკად გადააქციეს.72

71 ციტ. პ. ცქვიტარია, ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის აქარაში-წიგნში: საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება აქარაში, (კრებული), ბათუმი, 1958, გვ. 77.

72 დაწვრილებით იხ. ვ. ესაიაშვილი, ვ. ი. ლენინი და საქართველოს ბოლშევიკური ორგანიზაციები. თბილისი, 1959, გვ. 350-360.

ბრძოლა სახალხო მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისათვის ვ. ი. ლენინის აღნიშნულ მითითებათა საფუძველზე წარმოებდა. სწორმა ხელმძღვანელობამ და ადგილობრივი კონკრეტული ვითარების გათვალისწინებამ საქართველოს სხვა რაიონებთან ერთად, შესაძლებელი გახადა აჭარის სწრაფი სამეურნეო-კულტურული დაწინაურებაც. ამ დიდი ამოცანის წარმატებით გადაჭრისას კი შეიქმნა მრავალი დოკუმენტი, რომელშიც ასახულია მიღწევები სოციალისტური მშენებლობის ამა თუ იმ უბანზე. იგი — რეზოლუციების, წერილებისა და დეპეშების სახით, სხვადასხვა დროს, გაეგზავნა ვ. ი. ლენინს, როგორც მშრომელთა სამადლობელი. შევსებით ზოგ მათგანს.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ აჭარაში რევკომის პარალელურად, როგორც ცნობილია, არსებობდა მეჯლისი. ეს იყო ხელისუფლების რევოლუციამდელი ორგანო, რომელიც დროებით შემორჩა ადგილობრივი თავისებური პირობების გამო. მაგრამ მეჯლისი აშკარად კონტრრევოლუციისაკენ იხრებოდა. მასში ჭარბად იყვნენ ძველი გაბატონებული კლასების წარმომადგენლები, რომლებიც ეწინააღმდეგებოდნენ რევკომის დადგენილებებს, აწყობდნენ საბოტაჟს და სხვადასხვა გზით აფერხებდნენ სოციალისტურ მშენებლობას. მის წინააღმდეგ ბრძოლის მიზნით საჭირო იყო ეფექტური ღონისძიებების განხორციელება, კერძოდ გლეხობის ჩამოშორება მეჯლისისაგან და მისი ჩაბმა ახალი ცხოვრების ფერხულში. ამიტომ ბათუმის საოლქო რევკომმა დაიწყო სოფლად ღარიბთა კომიტეტების მოწყობა. ეს იყო უდიდესი მოვლენა, რადგანაც „ღარიბთა კომიტეტები აუცილებელია

კულაქების, მდიდრების, ექსპლოატატორების წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომლებიც იმონებენ მშრომელ გლეხებს“.⁷³

მართლაც, ღარიბთა კომიტეტებმა თვალსაჩინო როლი შეასრულეს პარტიისა და მთავრობის გარშემო სოფლის მოსახლეობის შემჭიდროებისა და კონტრარევოლუციური ძალების განადგურების საქმეში.

1921 წლის 7 ნოემბერს შედგა აჭარის ღარიბთა კომიტეტების პირველი ყრილობა (ცნობილია როგორც „უპარტიო ფუხარა ხალხის ყრილობა“), რომელმაც განიხილა მიწის, გზების მშენებლობის, მშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვის და სხვა საკითხები. ყრილობამ სთხოვა რევეკომს ღარიბთა კომიტეტების ცენტრალურ ბიუროსთან ერთად უმოკლეს ვადაში შეემუშავებინა კანონი მიწის შესახებ, ჩამორთმეოდა მიწები იმათ, ვინც საკუთარი ძალით არ ამუშავებდა და უფასოდ გადაეცათ ის მშრომელებისათვის.

ყრილობამ განიხილა ორგანიზაციული საკითხებიც და აირჩია ახალი ღარიბთა კომიტეტების ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი 47 კაცის შემადგენლობით, რომელსაც წითელი მეჯლისი ეწოდა და ძველი ე. წ. შავი მეჯლისი გაუქმებულად გამოაცხადა.

აჭარის მშრომელთა ისტორიაში ეს იყო უდიდესი მოვლენა. მან ბოლო მოუღო ფეოდალური ურთიერთობის ნაშთებს, მიწა უსასყიდლოდ გადასცა გლეხებს, გაათავისუფლა ისინი აღაბეგებისა და ხოჯა-მოლების ბატონობისაგან. ამით აღფ-

73 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 28, გვ. 52.

რთოვანებულმა ყრილობის მონაწილეებმა შემდეგი შინაარსის წერილი გაუგზავნეს ვ. ი. ლენინს:

„მოსკოვი, კრემლი, ამხ. ლენინს.

ძვირფასო ამხანაგო ლენინ!

დღევანდელი დღით აჭარისტანის მშრომელთა ცხოვრებაში იწყება ახალი ხანა.. ჩამოვედით რა ჩვენი აჭარისტანის ყველა სოფლიდან რიცხვით 230 დელეგატი, ჩვენ, დელეგატებმა, მივიღეთ რა მონაწილეობა ბათუმის პროლეტარიატთან ერთად ოქტომბრის რევოლუციის დღესასწაულში. მივიღეთ რა მონაწილეობა თქვენი, მთელი ქვეყნის მშრომელთა სახელოვანი ბელადის ძეგლის აგებაში და გავსენით რა შემდეგ ჩვენი ყრილობა, ამოგირჩიეთ თქვენ, ძვირფასო ამხ. ლენინ, ჩვენს საპატიო თავმჯდომარედ. გატყობინებთ რა ამას. გიძღვნით თქვენ, მსოფლიო სოციალისტური რევოლუციის უდიდეს სულისჩამდგმელს, მხურვალე სალამს და გისურვებთ დღეგრძელობას მთელი ქვეყნის მშრომელთა საბედნიეროდ და საკეთილდღეოდ.

გაუმარჯოს მსოფლიო დიდ რევოლუციის დიდ ბელადს ამხ. ლენინს!“⁷⁴

ამ ღონისძიებათა განხორციელების შედეგად საბოლოოდ დამარცხდა კონტრრევოლუცია და გაიმარჯვა პროლეტარიატის დიქტატურამ. ამის შედეგად 1921 წლის დამლევისათვის მომზადდა ნიადაგი მმართველობის ერთი სახელმწიფოებრივი ფორმიდან (რევოლუციური კომიტეტი) უფრო დემოკრატიულ ფორმაზე (საბჭოები) გადასვლისათვის. ამ მიზნით 1921 წლის 8 დეკემბერს დაიწყო და იმავე თვის შუა რიცხვებისა-

74 აჭარის ცსა, ფ. 11, ს. 9, ფურც. 1.

თვის დაასრულეს ბათუმის საბჭოს დეპუტატების არჩევნები. 17 დეკემბერს ჩატარდა ქალაქის საბჭოს საზეიმო სხდომა, რომელმაც საპატიო თავმჯდომარედ აირჩია პროლეტარული რევოლუციის ბელადი ვ. ი. ლენინი და მას დეპეშაც გაუგზავნა: „ძვირფასო ამხანაგო ლენინ! დღეს ბათუმის პროლეტარიატი ზეიმობს თავის დიდ დღესასწაულს მუშების, წითელარმიელების და მატროსების დეპუტატების პირველ წითელ საბჭოს სხდომის გახსნას. მენშევიკების მთავრობისა და დასავლეთის ოკუპანტების ყაჩაღური ტირანიის მძიმე დღეებში მსოფლიო პროლეტარიატის რევოლუციური ბელადის, თქვენი რკინისებური მტკიცე ნებისყოფით შთაგონებული ბათუმის რევოლუციური პროლეტარიატი ეწეოდა მძიმე ბრძოლებს თავისი განთავისუფლებისათვის. თქვენი შეურყეველი წინასწარმეტყველური რწმენა მოახლოვებული გამარჯვებისა, ჩვენში ბადებდა რევოლუციური ენერგიისა და შეუპოვრობის გამოუღწეველ მარაგს და ახლა ზეიმის დღეს, როცა ცხრა თვის გადამწყვეტი შრომის შემდეგ განვამტკიცებთ ჩვენს რევოლუციურ გამარჯვებას, ჩვენ თქვენთან ერთად ღრმა რწმენით ვლაპარაკობთ, ჩვენ გავიმარჯვებთ და მხოლოდ გავიმარჯვებთ. გაუმარჯოს ჩვენს გენიალურ ბელადს და მასწავლებელს ამხანაგ ლენინს! გაუმარჯოს საერთაშორისო პროლეტარული რევოლუციის მოახლოებულ გამარჯვებას.“⁷⁵

ქ. ბათუმის მუშათა, წითელარმიელთა და მეზღვაურთა საბჭოს არჩევნების მიმდინარეობასთან ერთად საქართველოს

⁷⁵ საქართველოს მშრომელები ვ. ი. ლენინს (დოკუმენტების კრებული), თბილისი, 1964, გვ. 47.

კ აჭარის საოლქო კომიტეტმა დიდი მუშაობა გასწია მთელი აჭარის მასშტაბით საბჭოების არჩევნების მომზადებისა და ჩატარებისათვის, რაც განხორციელდა კიდეც 1921 წლის დეკემბრისა და 1922 წლის იანვრის მიჯნაზე. 1922 წლის 10 იანვარს ბათუმში საზეიმოდ გაიხსნა აჭარის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც საპატიო თავმჯდომარედ აირჩია ვ. ი. ლენინი და მისასალმებელი დეპეშებიც გაუგზავნა მას,⁷⁶

ვ. ი. ლენინის დაუვიწყარი სახე ყოველთვის აღაფრთოვანებდა ყველა ადამიანს. განსაკუთრებით იმათ. ვისაც ბედნიერება ჰქონდათ შეხვედროდნენ ვლადიმერ ილიას ძეს. აჭარის საბჭოების ყრილობაზე სიტყვებით გამოვიდნენ სრულიად რუსეთის საბჭოების მე-9 ყრილობის მონაწილეები, რომლებმაც ილაპარაკეს საბჭოთა რუსეთში ყოფნის შთაბეჭდილებებზე, განსაკუთრებით კი ყრილობაზე ვ. ი. ლენინის გამოსვლის შესახებ.

აჭარის საბჭოების პირველმა ყრილობამ მოისმინა რევკომის ანგარიში. ყრილობამ მოიწონა ჩატარებული მუშაობა და მისი პოლიტიკური ხაზი, შემდეგ კი აირჩია სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო — მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა საბჭოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი. ამავე წლის 15 იანვარს შედგა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პირველი სხდომა, სადაც შეიქმნა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმი და სახალსო კომისართა საბჭო. ამით რევოლუციური კომიტეტის ფუნქციები ამოიწურა და მან შესწყვიტა არსებობაც.⁷⁷

76 გაზ. „კომუნისტი“, 1922, № 15.

77 გაზ. „კომუნისტი“, 1922, № 18.

საქართველოს სახალხო მეურნეობის დაჩქარებით აღდგენისა და სოციალისტური გარდაქმნისათვის ვ. ი. ლენინი როგორც ცნობილია, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ელექტრიფიკაციის განვითარებას.

წერილში „აზერბაიჯანის, საქართველოს, სომხეთის, დაღესტანის და მთიულთა რესპუბლიკის ამხანაგ-კომუნისტებს“ ვ. ი. ლენინი 1921 წელს აღნიშნავდა: „ერთბაშად ეცადეთ გააუმჯობესოთ გლეხთა მდგომარეობა და დაიწყეთ ელექტრიფიკაციის... დიდი სამუშაოები“.⁷⁸ პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით აჭარის მშრომელებიც დაუყოვნებლივ შეუდგნენ ამ მითითების განხორციელებას. ამ მიზნით დაიწყეს არსებული ელექტროსადგურების აღდგენა-რეკონსტრუქცია. ხოლო 1924 წლის 15 ივლისს საფუძველი ჩაუყარეს აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობას. 1922 წელს დასრულდა ბათუმის პირველი და მეორე ელსადგურების შეკეთება, რის შედეგადაც ელექტროენერგიის გამომუშავებამ 1922 წლის დამლევისათვის 960 ათას კილოვატ საათს მიაღწია. ამით აღდგროვანებულმა ორივე საწარმოს კოლექტივმა დეპეშა გაუგზავნა ვ. ი. ლენინს: „ჩვენ პირველი და მეორე ელექტროსადგურის მუშები, ვზეიმობთ რა ოქტომბრის რევოლუციის მეხუთე წლისთავს, არ შეგვიძლია არ მოვიგონოთ ჩვენი მშრომელი ხალხის დიდი ბელადი ღრმად პატივცემული ვლადიმერ ილიას ძე, რომელსაც გიგზავნით ჩვენს გულითად მილოცვას“.⁷⁹

78. ვ. ი. ლენინი, თხზ. მე-4 გამოც, ტ. 32, გვ. 398-399.

79 საქართველოს მშრომელები — ვ. ი. ლენინს (დოკუმენტების კრებული), თბილისი, 1964, გვ. 67.

1922 წლის 4 ივნისს აჭარის ღარიბთა კომიტეტების მეორე ყრილობამ შეაჯამა ჩატარებული მუშაობა. ყრილობამ საპატიო თავმჯდომარედ აირჩია ვ. ი. ლენინი და მისდამი პატივისცემის გრძნობები გამოხატა საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის სახელზე გაგზავნილ დეპეშაში: „აჭარის ფუხარა ხალხის მეორე ყრილობა აღფრთოვანებით მოგესალმებათ და ფიცს დებს არ გადაუხვიოს პარტიის მიერ ნაჩვენებ გზას. აჭარის მშრომელები არასდროს არ დაივიწყებენ იმ დიად და რთულ საქმეს, რომელიც გააკეთა კომუნისტურმა პარტიამ, აჭარის მშრომელთა განთავისუფლების და გათვითცნობიერებისათვის. მონობის და სიბნელის კუნჭულიდან დღეს აჭარის მშრომელი გამოსულია თავისუფლების და თანასწორობის სარბიელზე. გთხოვთ გადასცეთ ამხ. ლენინს ჩვენი საღამი და მასთან ისიც. რომ ის არჩეულია ჩვენი ყრილობის საპატიო თავმჯდომარედ. ვაშა კომუნისტურ პარტიას, რომელმაც ჩვენ გაგვანთავისუფლა და მშრომელთა საერთაშორისო ოჯახში შეგვიყვანა. გაუმარჯოს ერთა სოლიდარობას და ძმობას“.⁸⁰

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ შეიქმნა პირობები კულტურის ყოველმხრივი განვითარებისათვის. სოციალისტურმა რევოლუციამ გამოიწვია მშრომელთა ფართო მასების არნახული მისწრაფება განათლებისაკენ. ვ. ი. ლენინი აღნიშნავდა: „ხალხის მასები არსად ისე არ არიან დაინტერესებული ნამდვილი კულტურით, როგორც ჩვენში; არსად ამ კულტურის საკითხები არ ისმება ისე ღრმად, ისე თანმიმდევრულად, როგორც ჩვენში“.⁸¹

⁸⁰ აჭარის ცსა, ფ. 12, ან. 1, ს. 4, ფურც. 48.

⁸¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 33, გვ. 546.

სიძნელეების მიუხედავად აჭარაში ფართოდ გაიშალა მუშაობა კულტურული რევოლუციის ლენინური იდეის განხორციელებისათვის. ამ საქმეს სათავეში ჩაუდგა აჭარის პარტიული ორგანიზაცია. მისი ხელმძღვანელობით გადაიდგა პრაქტიკული ნაბიჯები წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციისათვის, კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ქსელის შექმნა-გაფართოებისათვის, მოსახლეობის კულტურული დონის ამაღლებისა და პოლიტიკური გათვითცნობიერებისათვის.⁸²

კულტურული რევოლუციის ძირითადი საკითხი — განათლების საკითხი, განიხილა აჭარის საბჭოების III ყრილობამ, რომელიც ჩატარდა 1923 წლის 29 იანვარს. ყრილობაზე სიტყვით გამოვიდა ვ. ი. ლენინის თანამებრძოლი ს. ორჯონიკიძე. „ჩვენი უდიდესი ამოცანაა, — ამბობდა ს. ორჯონიკიძე, — აჭარა ავალორძინოთ კულტურულად, ეკონომიურად, მივცეთ პოლიტიკური შეგნების გაქანება... ავალორძინეთ აჭარაში კულტურა, შექმენით მჭიდრო დამოკიდებულება სოფელსა და ქალაქს შუა, აღზარდეთ ახალგაზრდობა და მაშინ გვექნება უფლება ვთქვათ: მოდით და ნახეთ გლეხი, მოდით და ნახეთ ჩვენი აჭარა, ნახეთ და დარწმუნდით ჩვენს საქმიანობაზე“.⁸³

აჭარის მშრომელთა სახელით ყრილობის მონაწილეებმა განაცხადეს, რომ ისინი ბელადის პირველსავე დაქახილზე და-

82 დ. დიასმიძე. აჭარის პარტიული ორგანიზაცია კულტურული რევოლუციის ლენინური იდეის განხორციელებისათვის ბრძოლაში. თბილისი, 1964.

83 აჭარის საბჭოების III ყრილობის სტენოგრაფიული ანგარიში. ბათუმი, 1923, გვ. 24.

ირაზმებიან პროლეტარული რევოლუციის დროშის ქვეშ. ეს ფიცი მათ გამოხატეს ვ. ი. ლენინისადმი გაგზავნილ მისასალმებელ დეპეშაში.

ვ. ი. ლენინისადმი გაგზავნილი ეს დოკუმენტები — რეზოლუციები, მისასალმებელი წერილები, დეპეშები, რომლებიც შექმნილია საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცების ლენინისძიებებთან დაკავშირებით, ნათლად მეტყველებენ აჭარის მშრომელთა არამარტო უდიდეს შრომითს საქმიანობაზე სოციალისტურ მშენებლობაში, არამედ ვ. ი. ლენინისადმი მათს უსაზღვრო სიყვარულსა და პატივისცემაზე. მისი უკვდავი საქმისადმი თავდადებასა და ერთგულებაზე.

ვ. ი. ლენინი საბჭოთა სახელმწიფოს

განვითარებაში ბათუმის როლის შესახებ

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, როგორც ცნობილია, დღის წესრიგში დადგა ქვეყნის სოციალისტური მშენებლობის საკითხი, კერძოდ, მრეწველობის აღდგენა-განვითარება, ახალ საფუძველზე სოფლის მეურნეობის გარდაქმნა. ამ საქმეში ვ. ი. ლენინი ბათუმს დიდ როლს აკისრებდა.

პარტიის მე-10 ყრილობაზე 1921 წელს იგი დელეგატებს მიმართავდა: „წაიკითხეთ თუ არა გაზეთში, რომ იხსნება ბაქო-თბილისის ნავთსადენი? თქვენ მალე წაიკითხავთ, რომ ასეთივე ნავთსადენი გაყვანილია ბათუმამდე. ეს

გზას გაგვიხსნის მსოფლიო ბაზრისაკენ“.⁸⁴ ვ. ი. ლენინის ამ სიტყვებიდან ნათლად ჩანს ბათუმის როლი და მნიშვნელობა საბჭოთა სახელმწიფოს ეკონომიური განვითარების სისტემაში. ვ. ი. ლენინი მიესალმებოდა ბაქო-თბილის-ბათუმის ნავთსადენის გაყვანას და იმედს გამოთქვამდა, რომ იგი „გზას გაგვიხსნის მსოფლიო ბაზრისაკენ“. ეს კი შესაძლებლობას მოგვცემს „გავაუმჯობესოთ ჩვენი ეკონომიური მდგომარეობა, გავაძლიეროთ ჩვენი რესპუბლიკის ტექნიკური მოწყობილობა, გავადიდოთ პროდუქტების რაოდენობა, სურსათისა და მოხმარების საგნების რაოდენობა ჩვენი მუშეებისათვის“.⁸⁵ მოვლენათა მსვლელობამ დაადასტურა მისი წინასწარხედვა. მართლაც, ბაქო-თბილის-ბათუმის ნავთსადენის ამუშავებამ დიდი როლი შეასრულა ჩვენი სახელმწიფოს ეკონომიური განვითარებისა და მისთვის მსოფლიო ბაზრისაკენ გზის გახსნის საქმეში.

საინტერესოა, რომ აღნიშნულ საკითხს ვ. ი. ლენინი შემდეგაც არაერთხელ დაუბრუნდა. 1921 წლის 2 აპრილს იგი წერდა: „აუცილებელია საოლქო სამეურნეო ცენტრი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება ბაქო-ბათუმისათვის და სხვ. და რომელიც დამოუკიდებლად, სწრაფად, გაუჭიანურებლად გაუძღვება საქმეს“.⁸⁶

იცოდა რა სავაჭრო-ეკონომიური თვალსაზრისით საქართველო-ამიერკავკასიის განსაკუთრებული გეოგრაფიული მდგომარეობა, ვ. ი. ლენინი მოითხოვდა ბათუმის მეშვეობით უცხოეთის ქვეყნებთან საგარეო ვაჭრობის გაფართოებასაც. იგი

84 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 32, გვ. 329.

85 იქვე.

86 Ленинский сборник. т. 20, стр. 158.

აღნიშნავდა: „კავკასიას შეუძლია უფრო სწრაფად და უფრო ადვილად მოაგვაროს „თანაცხოვრება“ და საქონელცელა კაპიტალისტურ დასავლეთთან“. ⁸⁷ ამიტომ 1921 წლის აპრილში საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის მოადგილისადმი გაგზავნილ წერილში ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა:

«Грузия архиважна, как прикрытiе внешней торговли России: Это удобно и Италии и Германии и Америке.

1. Найдите умного человека, чтобы послать туда от Внешторга. Быстрее!

2. Поговорите поподробнее со Сталиным об этом. Сегодня же.

3. Черкните мне 2 слова, итоги.

Нужен план (и фонд) внешней торговли через Батум». ⁸⁸

ჩანს, აღნიშნულის საფუძველზე, მალე ბათუმში დააარსეს საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის საგარეო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატების განყოფილებები, რომლებმაც დიდი მუშაობა ჩაატარეს უცხოეთთან ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ვაჭრობის განვითარებასათვის.

1923 წლის ნოემბერში ამიერკავკასიის საგარეო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატი გაერთიანდა საბჭოთა კავშირის საერთო საკავშირო საგარეო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატთან. ამის შედეგად ამიერკავკასიაში შეიქმნა საბჭოთა კავშირის საგარეო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატის რწმუნებულის სამართველო. ბათუმში დაინიშნა ამ რწმუნებულის წარმომადგენლობაც. ასეთმა რეორგანიზაციამ ხელი შეუწყო ბათუმის მეშვეობით საგარეო ვაჭრობის გაფართოებას. მაგალითად. თუ

87 ვ. ი. ლენინი, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 32, გვ. 93.

88 Ленинский сборник, т. 34, стр. 407. (ხაზი ჩვენია, ს. ტ.).

1922 წელს ბათუმის ნავსადგურში შემოვიდა 210 გემი, რომელთაც შემოზიდეს 6.498.072 და გაზიდეს 7.619.008 ფუთი სხვადასხვა საქონელი, სამაგიეროდ უკვე მომდევნო წელსვე შემოიტანეს 28.222.696 და გაიტანეს 288.376.563 კგ.⁶⁹ მომდევნო პერიოდში სავაჭრო ოპერაციები კიდევ უფრო გაიზარდა. 1924 წლისათვის ბათუმის ნავსადგურის ტვირთბრუნვამ 583.585.811 კგ. მიაღწია. ცალკეული სახეობის მიხედვით იმ წელს გაიტანეს: ნავთის პროდუქტი — 504.577.367 კგ., მარგანეცი — 55.554.752 კგ., ხორბალი — 8.043.225 კგ., აბრეშუმი — 187.822 კგ. და ა. შ.⁹⁰ 1925 წლისათვის, სახალხო მეურნეობის აღდგენითი პერიოდის დასასრულისათვის, ბათუმი გადაიქცა სსრ კავშირის საგარეო ვაჭრობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პუნქტად.

ამრიგად, სავსებით გამართლდა ვ. ი. ლენინის წინასწარხედვა — ბათუმმა უზრუნველყო საქართველოსა და ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ეკონომიური კავშირი სხვა სახელმწიფოებთან, რითაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობის განვითარებაში.

3. ი. ლენინის გარდაცვალება და აჭარის მშრომელთა ფიცით. ლენინური ბაჟგეგვა პარტიაში

1923 წლის დამლევს ვ. ი. ლენინის ჯანმრთელობა სერიოზულად გაუარესდა. ამ ცნობამ შეაშფოთა აჭარის მშრომელებიც. მოსკოვში გაიგზავნა მრავალი დეპეშა თუ წერილი, რომლებიც სწრაფ გამოჯანმრთელებას უსურვებდნენ ბელადს. მა-

69 აჭარის ცსა. ფ. I, ს. I, ფურც. 289.

90 იქვე, ფურც. 293-294.

გალითად, ერთ დეპეშაში ნათქვამი იყო: „ბეგების ბატონობი-
საგან განთავისუფლებული აჭარის მშრომელები მთელი გუ-
ლით გისურვებთ თქვენ მთლიანად გამოჯანმრთელებას, თქვენი
დაუღალავი მუშაობის გასაგრძელებლად, მთელი კაცობრიო-
ბის საკეთილდღეოდ“.91 აჭარის საბჭოების მეოთხე ყრილობამ.
რომელიც მიმდინარეობდა 1923 წლის დეკემბერში, ასეთი ში-
ნაარსის დეპეშა გაუგზავნა ვ. ი. ლენინს: „აჭარის საბჭოების
მეოთხე ყრილობა გიგზავნის მხურვალე სალამს მსოფლიო
პროლეტარიატის ბელადს და სურვილს გამოთქვამს მალე
კვლავ დაგვენახოთ მსოფლიო კაპიტალთან ბრძოლის ასპარე-
ზზე“.92 ბათუმის ნავსადგურის მუშები კი წერდნენ:
„ბათუმის ნავსადგურის მეზღვაურების და მუშების
კრება გერმანელ მეზღვაურებთან ერთად მხურვალე
მოკითხვას გითვლით და გისურვებთ მალე გამოჯანმრთელებას
მსოფლიო პროლეტარული რევოლუციის საკეთილდღეოდ“.93

ჩვენს ხელთაა ვ. ი. ლენინის გლოვის დღეებში შექმნილი
მრავალი დოკუმენტი. დრო-ყამით გაყვითლებულ ამ ფურც-
ლებიდან ნათლად ჩანს თუ რა ღრმა მწუხარებით შეხედნენ
აჭარის მშრომელები ბელადის გარდაცვალებას.

1924 წლის 23 იანვარს საქართველოს კპ აჭარის საოლქო
კომიტეტმა აკადემიურ თეატრში ჩაატარა პარტიის პირველადი
ორგანიზაციების აქტივის კრება.94 იმავე დღეს საქართვე-

91 გაზ. „ზარია ვოსტოკა“, 1923, № 140.

92 აჭარის ცსა, ფ. 2, ან. 1, ს. 175, ფურც. 11.

93 გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1967, № 79.

94 საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის არქივი, ფ. 1, ან. 1,
ს. 441, ფურც. 2.

ლოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტმა, აჭარის ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა, სახალხო კომისართა საბჭომ, აჭარის პროფსაბჭომ, ბათუმის მშრომელთა დეპუტატების საქალაქო საბჭომ, ბათუმის გამაგრებული რაიონის სამხედრო საბჭომ აჭარის მშრომელებს მოწოდებით მიმართეს, რომელშიც ნათქვამია: „მთელი მსოფლიოს მშრომელებმა დაჰკარგეს თავისი საყვარელი მასწავლებელი და ბელადი ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი. 21 იანვარს 6 საათსა და 50 წუთზე სამუდამოდ წავიდა ჩვენგან თანამედროვე საზოგადოების უკეთესზე უკეთესი ადამიანი—წავიდა ის, რომელმაც თავისი სიცოცხლე შესწირა მხოლოდ მუშათა კლასს, უღარიბეს გლეხობას და ჩაგრულ ერებს, არ ყოფილა და არ არის იმაზე უკეთესი როგორიც ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი იყო.

მუშებო და მუშა ქალებო! თქვენ, რომლებიც იყავით მოწინავეთა რიგებში აჭარის მშრომელთა განთავისუფლების ბრძოლის საქმეში, თქვენ, რომლებსაც გაქვთ უმდიდრესი რევოლუციური წარსული, თქვენ, რომლებიც მძიმე ისტორიული გამოცდილებით დარწმუნდით, რომ ყველა სხვა პარტიებს შეუძლიათ მხოლოდ მოატყუონ მუშათა კლასი, მხოლოდ ერთადერთ ბოლშევიკების პარტიას, ლენინის პარტიას მარქსის აღმოჩენილი და ნაჩვენები გზით მუშათა კლასი მიჰყავს შრომის კაპიტალზე საბოლოო გამარჯვების ზეიმისაკენ.

ამხანაგო გლეხებო! მხოლოდ საბჭოთა მთავრობამ კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, რომელსაც ლენინი ხელმძღვანელობდა, გაგათავისუფლათ თქვენ, ბეგებისა და აღების საუკუნეობრივი ჩაგვრისაგან. მხოლოდ საბჭოთა მთავრობამ მოგცათ თქვენ, თქვენი ოფლით მორწყული ნაყოფიერი მიწები, მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებამ გაგათავისუფ-

ლათ თქვენ, რუსეთის ცარიზმის, ინგლისელი ოკუპანტების და ქართველი მენშევიკების ბატონობისაგან...

ამხანაგო გლეხებო! არც ერთი წუთი ექვისა და მერყეობისა, საბჭოთა მთავრობას და კომუნისტურ პარტიას ლენინის მეთაურობით მიჰყავდით თქვენ გამარჯვებისა და განთავისუფლებისაკენ და საბჭოთა მთავრობა და კომუნისტური პარტია ლენინის ნაჩვენები გზით წავა გლეხობისა და ჩაგრულ ერთა საკეთილდღეოდ.

ამხანაგო წითელარმიელებო, მესაზღვრეებო, თქვენ, რომლებიც დგახართ სსრკ საზღვრების სადარაჯოზე, თქვენ, რომლებიც მოდით პატარა აჭარისტანის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში დასახმარებლად და დღეს იცავთ მშვიდობას და აჭარის მშრომელთა დაწყნარებულ მუშაობას — თქვენ გახსოვთ მხურვალე სიყვარული ლენინისა, ყველა ჩაგრული და გაწვალებული ერებისადმი. თქვენ ყოველთვის უნდა გახსოვდეთ, რომ ლენინისათვის საუკეთესო ძეგლი იქნება ასეთი მხურვალე სიყვარული, დახმარება და მხარდაჭერა ჩაგრული ერებისა, მათ შორის სადაც თქვენ ახლა ცხოვრობთ და მსახურობთ.

მუშა და გლეხო ახალგაზრდობავ! თქვენ ყოველთვის იყავით დიდი იმედი ჩვენი ილიჩისა.. თქვენ უნდა გამართლოთ მისი იმედი; უნდა გამოსჭედოთ თქვენი რიგებიდან მტკიცე ლენინელები—ბოლშევიკები. წმინდათ შეინახეთ დიდი ბელადის სწავლა და ანდერძი. იყავით მზად, დადგეთ შემცვლელნი ძველი კადრების ლენინელ-ბოლშევიკებისა. უფრო მტკიცედ შეამჭიდროვეთ რიგები“.⁹⁵

⁹⁵ საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის არქივი, ფ. 1, ან 1. ს. 441, ფურც. 7-9.

ვ. ი. ლენინის გლოვის დღეებში აჭარაში, ქალაქად თუ სოფლად, იმართებოდა მიტინგები, სადაც მშრომელები დიდი სიყვარულისა და პატივისცემის გრძნობებს გამოთქვამდნენ ვ. ი. ლენინისადმი და ფიცს დებდნენ, რომ ერთგული იქნებოდნენ მისი ანდერძისა.

23 იანვარს შედგა ბათუმის პირველი სახელმწიფო მომთუთიებელი ქარხნის მუშა-მოსამსახურეთა საერთო კრება, სადაც მიიღეს რეზოლუცია: „ჩვენ პირველი მომთუთიებელი ქარხნის უპარტიო მუშები ღრმა მწუხარებას გამოვთქვამთ ძვირფასი ჩვენი მასწავლებლის ლენინის გარდაცვალების გამო და ვიძლევიტ ფიცს, შევასრულოთ ცხოვრებაში მისი მითითებები და ანდერძი და წინ ვივლით მისი გზით კომუნიზმისაკენ, არავის არ დავუთმობთ ჩვენი დაკოჲრილი ხელიდან რევოლუციით მოპოვებულ წითელ ღროშას. სიკვდილი იმას, ვინც შეეცდება ჩვენს წინააღმდეგ გამოლაშქრებას. ლენინი მოკვდა, მაგრამ მისი საქმე მუდამ დარჩება ჩვენს გულში“.⁹⁶

ბათუმელი მეღითონეები თავიანთ სამგლოვიარო კრებაზე მიღებულ რეზოლუციაში წერდნენ: „ჩვენი მოწინავე კომუნისტური პარტია, რომელსაც მიყვევართ თავის ღროშის ქვეშ გამარჯვებისაკენ, ახლა უნდა შეირწყას ერთ მთლიან ფოლადის ბირთვად, არ უნდა ჰქონდეს ადგილი შიდა პარტიულ უთანხმოებას, რომელიც აძლევს ზედმეტ სათქმელს ჩვენს მტრებს. ძლიერ კომუნისტურ პარტიას და მასთან მუშათა კლასს, შეუძლია მტკიცედ დაიცვას ლენინის ხელმძღვანელობით მიღწეული მონაპოვარი. მაღლა აღმართული ინტერნაცი-

96 გაზ. „ტრუდოვოი ბატუმ“, 1924, № 24.

ონალური დროშით ჩვენ იერიშს მივიტანთ ძლიერ კაპიტალზე. ილიჩი ჩვენთან არ არის, მაგრამ დაგვრჩა მისი ანდერძი. გაუმარჯოს ლენინიზმს, გაუმარჯოს კომუნისტურ პარტიას“.⁹⁷

25 იანვარს ქ. ბათუმში შედგა ტრანსპორტის მუშაკთა საერთო კრება, რომლის რეზოლუციაში აღნიშნულია: „გარდაიცვალა რევოლუციური პროლეტარიატის დიდი ბელადი და მასწავლებელი ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი, მაგრამ მისი ანდერძი მუდამ იქნება მშრომელთა მასებში... მისი იდეების ერთგული, ჩვენ, კიდევ უფრო მჭიდროდ დავირაზმებით ლენინის დროშის ქვეშ. ჩვენ აჭარის ტრანსპორტის მუშაკები ვაცხადებთ: ვიქნებით უსიტყვო თანმიმდევრები ლენინისა და არ დავიშურებთ სიცოცხლეს ლენინის მიერ დაწყებული საქმის ბოლომდის მისაყვანად“.⁹⁸

23 იანვარს მედიცინის მუშაკთა პროფესიულმა კავშირმა მოაწყო სამოქალაქო პანაშვიდი. სიტყვით გამოვიდნენ კავშირის წევრები და რიგითი მოქალაქენიც, რომლებიც გამოთქვამდნენ თავიანთ ღრმა მწუხარებას. პანაშვიდის მონაწილეებმა მიიღეს რეზოლუცია, რომელშიც იძლეოდნენ ფიცს: „გავატაროთ ცხოვრებაში ილიჩის ანდერძი, კიდევ უფრო შევამჭიდროვოთ რიგები და გავაგრძელოთ დიდი მასწავლებლის გზა“.⁹⁹

ვ. ი. ლენინის გარდაცვალებამ ღრმა მწუხარება გამოიწვია აჭარის სოფლებშიც. ბათუმის მსგავსად იქაც იმართებოდა მიტინგები, სამგლოვიარო კრებები, სადაც გლეხები

97 გაზ. „ზარია ვოსტოკა“, 1924, № 490.

98 გაზ. „ტრუდოვი ბატუმ“, 1924, № 22.

99 იქვე, № 27.

არამართო სიყვარულით იგონებდნენ ვ. ი. ლენინს, არამედ მისი საქმისადმი ერთგულების ფიცსაც დებდნენ. მაგალითად, დაბა ჩაქვის მუშათა და გლეხთა გაერთიანებულმა მიტინგმა მიიღო რკპ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტში გასაგზავნი მიმართვა. მასში ნათქვამი იყო: „ჩვენ, აჭარის მუშები და გლეხები ფიცს ვდებთ რევოლუციის წითელი დროშის წინაშე. წავიდეთ იმ მიმართულებით, რომელიც დაგვისახა კომუნისტურმა პარტიამ, დაუვიწყარი ვლადიმერ ილიას ძის ხელმძღვანელობით. ფიცს ვდებთ, ლენინის ხელმძღვანელობით მუშათა კლასის ბურჟუაზიასთან დაწყებული ბრძოლა მივიყვანოთ საბოლოო გამარჯვებამდე. იძინე მშვიდად ძვირფასო ბელადო. სამუდამო ხსოვნა ვლადიმერ ილიას ძეს“.¹⁰⁰

26 იანვარს ჩატარდა ჭოროხის მაზრის მშრომელთა სამგლოვიარო კრება. ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების შესახებ სიტყვით გამოვიდა ჭოროხის მაზრის აღმასკომის თავმჯდომარე. მან ილაპარაკა თუ რას წარმოადგენდა ვ. ი. ლენინი საერთაშორისო მუშებისა და ღარიბი გლეხებისათვის და აღნიშნა: „ლენინი ჭოროხის მაზრის გლეხობისათვის იყო ნამდვილი მგრძნობიარე მამა, რომლის მეოხებითაც ჩვენი გლეხობა სრულიად განთავისუფლდა ბეგ-ალა-მდიდრების ფეოდალური ყვლეფისაგან. აჭარამ და კერძოდ ჭოროხის მაზრამ დაკარგა ის ადამიანი, რომლის მეოხებით მან სრული პოლიტიკური თავისუფლება და ეკონომიური აღორძინება მოიპოვა. ამხ. ლენინი მოკვდა, მაგრამ მის მიერ აღებული პოლიტიკური გეზი, იდეა და ბრძოლის მეთოდები ჩვენდამი ნაანდერძევი ცო-

ცხალი არის. ნუ იფიქრებს ხალხის მტრები, რომ ამხ. ილიას-
ძეს სიკვდილით რუსეთში რევოლუცია დამარცხდება. არა,
ჩვენ მეტი ენერგიით, მეტი გამოცდილებით და მეტი სიფხიზ-
ლით განვაგრძობთ მის მიერ დაწყებულ საქმეს, რაც მშრომე-
ლი ხალხის საბოლოო გამარჯვებას უზრუნველყოფს“. ¹⁰¹

კრების მონაწილეებმა სამძიმრის დეპეშა გაუგზავნეს
ვ. ი. ლენინის უახლოეს მეგობარსა და მეუღლეს ნ. კ. კრუპ-
სკაიას. „ჭოროხის მაზრის მუშებისა და გლეხების გაერთიანე-
ბულმა კრებამ, — ნათქვამი იყო დეპეშაში, — მოისმინა რა
ცნობა მსოფლიოს მუშათა და გლეხთა მოძრაობის უდიდესი
ჩელმძღვანელის და მედგარი რევოლუციონერის უდროო სი-
კვდილის შესახებ, ქედს იხრის დიდებული მასწავლებლის წი-
ნაშე და ფიცს დებს, რომ ჭოროხის ფუხარა გლეხობა ერთი
წუთით არ დაუშვებს ძირს ლენინის მიერ აღმართულ დრო-
შას, და მთელი თავისი ენერგიით შეეცდება მტკიცედ და გა-
დაუხვევლად მიიტანოს ის ლენინის მიერ დასახულ ადგი-
ლამდე“ ¹⁰²

ქედის მშრომელთა სამგლოვიარო მიტინგის დეპეშაში,
რომელიც მოსკოვს გაიგზავნა, აღნიშნული იყო: „ქედის მაზ-
რის მშრომელები უკანასკნელ გამოსათხოვარს უგზავნის თა-
ვის ძვირფას, დაუვიწყარ მასწავლებელს და მამას, არ გვეოფ-
ნის ძალა გამოვთქვათ მთელი სიღრმე მწუხარებისა. ჩვენ თავ-
ზარდამცემი ცნობა მოვისმინეთ, მაგრამ მტკიცედ გვწამს, რომ
არ შეიძლება მოკვდეს ის, რომელიც დანთებულია ლენინის

101 აჭარის ცსა, ფ. 4. ან. 1, ს. 85, ფურც. 14.

102 იქვე, ფურც. 14-15.

წმინდა ხელით ჩვენს გულში და ფიქრში. ჩვენ ფიცს ვდებთ ვიყოთ მტკიცე გამყარლები მისი წმინდა იდეების“. ¹⁰³

25 იანვარს დაბა აჭარისწყალზე გაიმართა გლეხთა კრება, რომელმაც დაადგინა მაზრის ცენტრში ვ. ი. ლენინის ძეგლის აგება და აირჩია წარმომადგენელი სამგლოვიარო პროცესიაში მონაწილეობისათვის თბილისს გასაგზავნად. ¹⁰⁴

ანალოგიური ხასიათის მიტინგები და კრებები შედგა ხულოს მაზრაშიც. ხალხი აქაც გამოთქვამდა ღრმა რწმენას ლენინის საქმისადმი და საზეიმოდ დებდა ფიცს მისი სახელის წინაშე. „გთხოვთ შეუერთოთ ჩვენი უღრმესი მწუხარება საერთო მწუხარებას, — ნათქვამია ბათუმის მუშებისადმი ხულოდან გამოგზავნილ დეპეშაში, — თავზარი დაგვცა პროლეტარიატის მეზაირახტრე დიადი მასწავლებლის ამბ. ლენინის გარდაცვალებამ. მისი იდეის სრული გამარჯვების ღრმა რწმენით ჩვენ უფრო მჭიდრო შეკავშირებული ვდგავართ მებრძოლ მუშებთან ერთად იმ დროშის ქვეშ, რომელიც ააფრიალა ამხანაგმა ლენინმა“. ¹⁰⁵

გლოვის დღეებში მუდამ საპატიო ყარაული იდგა ბათუმში ვ. ი. ლენინის ძეგლთან. საგულისხმოა, რომ უპარტიოებიც ითხოვდნენ კომუნისტებთან ერთად ყარაულში დგომის უფლებას. მაგალითად, ბათუმის ფეხსაცმლის სახელოსნოს უპარტიო მუშები პარტიის საქალაქო კომიტეტში წარდგენილ განცხადებაში წერდნენ: „ჩვენთვის, მუშებისათვის ძვირფასი

103 გაზ. „ზარია ვოსტოკა“, 1924, № 486.

104 აჭარის ცსა, ფ. 19. ან. 1, ს. 14, ფურც. 3.

105 საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის არქივი, ფ. 1, ან. 1, ს. 441, ფურც. 64.

იყო ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი. მისმა სიკვდილმა დიდი სიმძიმე მიაყენა ჩვენს გულსა და ჩვენ გვინდა უკანასკნელი პატივი ვცეთ მას, რისთვისაც გთხოვთ მოგვცეთ ნება, ჩვენც დავდგეთ საპატიო ყარაულში ჩვენი ძვირფასი ლენინის ძეგლთან. ჩვენ გვინდა ყველას ვუჩვენოთ, რომ ჩვენი მასწავლებლის სიკვდილამდე, სიკვდილის შემდეგაც არ ვტოვებთ იარაღს და არ დავტოვებთ მომავალშიც. სანამ ბოლომდე არ შევასრულებთ მის ანდერძს და იარაღით ხელში დავიცავთ პროლეტარიატის მონაპოვარს. კიდევ ერთხელ გთხოვთ არ გვითხრათ უარი ჩვენს თხოვნაზე“. ¹⁰⁶ ეს თხოვნა დააკმაყოფილეს და შემდეგ, ლენინის ძეგლთან, საპატიო ყარაულში პარტიის წევრების მხარდამხარ უპარტიო მშრომელებიც იდგნენ.

ვ. ი. ლენინის დაკრძალვის დღე — 27 იანვარი, როგორც ცნობილია, საერთაშორისო პროლეტარიატმა გლოვის დღედ გამოაცხადა. ყველგან ადრე დილიდან დაიწყო ლენინთან გამოთხოვება. ამ დღეს ბათუმშიც ჩატარდა მანამდე არნახული სამგლოვიარო დემონსტრაცია-მიტინგი. ქუჩაში გამოვიდა ყველა — დიდი და პატარა, სამხედრო მოსამსახურეები, სოფლებიდან ჩამოვიდნენ გლეხებიც. ისინი შეიკრიბნენ აჭარის საოლქო პარტიული კომიტეტის შენობის წინ. სადაც იდგა შავი ლენტებით შემოსილი ლენინის ბიუსტი. ხალხმა დახარა დროშები ბიუსტის წინ, მუსიკა უკრავს სამგლოვიარო ჰანგებს-შეკრებილთა წინაშე სიტყვით გამოვიდა საქართველოს კპ აჭა-

რის საოლქო კომიტეტის მდივანი. სამგლოვიარო პროცესიაჲ გეზი აიღო აჭარის სახკომსაბჰოს შენობისაკენ. ისევ ხანმოკლე მიტინგი. შემდეგ კი პროცესია გაემართა ლენინის მოედნისაკენ. დღის 4 საათზე აქ დაიწყო გრანდიოზული მიტინგი. ხოლო საღამოთი ბათუმის აკადემიურ თეატრში მოეწყო ვ. ი. ლენინის ხსოვნის საღამო. გამოსული ორატორები უზიარებნენ დამსწრეთ თავიანთ მოგონებებს დიდ ბელადზე. საღამოზე წაიკითხეს ვ. ი. ლენინის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ლექსები. უამრავი მასალიდან მოტანილი ეს მცირე ამონაწერებია ნათლად გვიჩვენებს, თუ როგორი მწუხარებით შეხვდნენ აჭარის მშრომელები ვ. ი. ლენინის გარდაცვალებას და როგორი გლოვით გააცილეს იგი.

ვ. ი. ლენინის სიკვდილს არ გამოუწვევია დაბნეულობა პარტიასა და ხალხში. მუშათა კლასმა და გლეხობამ, ჩვენმა ინტელიგენციამ იმ მძიმე დროს გამოიჩინეს განსაკუთრებული სიმტკიცე და მამაცობა, თავდაპერილობა, უფრო მჭიდროდ შეკავშირდნენ კომუნისტური პარტიისა და მისი ცენტრალური კომიტეტის გარშემო. დაიწყო მასობრივი მოძრაობა პარტიაში შესვლისათვის. ეს იყო ცნობილი ლენინური გაწვევა. პარტიაში შედიოდნენ ისინი, ვინც მზად იყო სიცოცხლე შეეწირა პარტიის საქმისათვის, ვ. ი. ლენინის საქმისათვის.

ისე როგორც ყველგან, აჭარაშიც ლენინურმა გაწვევამ ფართო ხასიათი მიიღო. საქართველოს კომპარტიის აჭარის აოლქო კომიტეტში შევიდა 1.000-ზე მეტი ვანცხადება, რომ-

ლებშიც ითხოვდნენ პარტიაში მიღებას. ამათგან მიიღეს 151 კაცი. პარტიაში მისაღებად შემოჰქონდათ როგორც ერთპიროვნული, ასევე კოლექტიური განცხადებები.¹⁰⁷

ლენინური გაწვევის დროს პარტიაში მიღებული 451 წევრიდან საშუალო განათლებით იყო 4. დაბალი განათლებით — 360, წერა-კითხვის უცოდინარი — 87. პარტიაში ახლადმიღებულთა განათლების ასეთმა მდგომარეობამ საოლქო კომიტეტი დიდი ამოცანების წინაშე დააყენა — საჭირო იყო მათი პოლიტიკური ცოდნის ამაღლება და საერთო პოლიტიკურ მუშაობაში მათი ჩაბმა. ამიტომ 1924 წელს დამატებით შეიქმნა პოლიტცოდნის სკოლა, რომელშიც გაერთიანდა 333 კაცი. ასეთი სკოლები მოეწყო ნავსადგურის სახელოსნოებში, ელექტროსადგურში, დებოში, ბერძენ მუშათა კლუბში, მუშათა ტექნიკუმში, ბარცხანაში და ა. შ.¹⁰⁸ 1924 წლის დამლევისათვის პარტიაში არ იყო ისეთი ახლადმიღებული, რომ არ სცოდნოდა წერა-კითხვა.

ლენინური გაწვევის შედეგად კომუნისტურ პარტიაში მიიღეს 20 ქალი. ამას დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან მიღებულთა უმრავლესობა ქართველი იყო და შეეძლოთ აჭარის სოფლად ქალთა შორის პოლიტიკური მუშაობის გაშლა. მართლაც, მალე ბათუმში გაიხსნა ქალთა კლუბი,

¹⁰⁷ საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის არქივი, ფ. 1, ან. 1, ს. 368, ფურც. 22.

¹⁰⁸ დ. ღიასამიძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 67.

შეიქმნა ლენინიზმის საფუძვლების შემსწავლელი კურსები, სადაც გაერთიანდნენ წერა-კითხვის უცოდინარი ან მცირე განათლების მქონე ქალები.¹⁰⁹

პარტიაში ლენინური გაწვევის შედეგად გაძლიერდა აჭარის პარტიული ორგანიზაციის ბრძოლისუნარიანობა, განმტკიცდა პარტიის კავშირი მშრომელ მასებთან. ლენინურმა გაწვევამ ცხადყო ვ. ი. ლენინის უკვდავი იდეების დიადი მანო-განიზებელი ძალა, პარტიის პოლიტიკის სისწორე და უძლეველობა.

¹⁰⁹ საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის არქივი, ფ. 1, ან. 1, ს. 368, ფურც. 369.

А. Сургуладзе, С. Табакуа

АДЖАРИЯ В ЛЕНИНСКИХ ДОКУМЕНТАХ

Резюме

На основе трудов, переписки или других материалов В. И. Ленина в книге изучены вопросы разностороннего отношения вождя к Аджарии.

Выясняется, что в связи с разработкой истории капитализма В. И. Ленин еще в 90-е годы XIX столетия познакомился с промышленно-экономическим развитием г. Батуми и Батумской области (Аджарии) и в монографии «Развитие капитализма в России» дал научную оценку этого явления. Более того, через Петербургский «Союз борьбы за освобождение рабочего класса» В. И. Ленин с 1896 года установил связь с первым Батумским марксистским кружком (1895 — 98 гг.). Архивные материалы показывают, что уже с этого периода в нашем городе распространяются некоторые ранние труды В. И. Ленина, которые имели большое значение в марксистском воспитании старшего поколения революционеров.

В последующий период еще более расширяется отношение В. И. Ленина к Аджарии. Свидетельством этого является опубликованный о революционном движении трудящихся г. Батуми разнообразный материал в центральной большевистской прессе («Искра», «Вперед», «Пролетарий» и т. д.), известное указание В. И. Ленина о направ-

лении в Батуми восставшего броненосца «Потемкина» в июне 1905 года, посланное в 1913 году Н. К. Крупской письмо батумцу М. Согорашвили, забота В. И. Ленина об освобождении батумских революционеров, арестованных английскими оккупантами в 1920 году, а также послание трудящихся Аджарии вождю в связи с установлением Советской власти и с успехами социалистического строительства.

В. И. Ленин придавал большое значение г. Батуми в экономическом развитии советского государства. На заключительном заседании X съезда партии 15 марта 1921 года он заявил делегатам: «Вы читали в газете об открывающемся нефтепроводе Баку—Тифлис? Вы прочитаете скоро о таком же нефтепроводе до Батума. Это даст возможность доступа к мировому рынку. Дело сводится к тому, чтобы улучшить наше экономическое положение, усилить техническое оборудование нашей республики, увеличить количество продуктов, количество предметов продовольствия и потребления для наших рабочих» (Соч., изд. 4-е, т. 32, стр. 242).

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	5
ვ. ი. ლენინი და პეტერბურგის „პროლეტის კავ- შირთან“ ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის ურთიერთობა	11
ვ. ი. ლენინის აღზრდელი ნაშრომები ბათუმში	17
ვ. ი. ლენინი და რევოლუციური მოძრაობა ბათუმში	22
ნ. კ. კრუპსკაიას წერილი ბათუმელ მ. სოლორა- შვილისადმი	46
აქარის მშრომელთა მისალმებანი ვ. ი. ლენინს	50
ვ. ი. ლენინი საბჭოთა სახელმწიფოს განვითარე- ბაში ბათუმის როლის შესახებ	61
ვ. ი. ლენინის გარდაცვალება და აქარის მშრო- მელთა ფიცი. ლენინური გაწვევა პარტიაში	64

**Сургуладзе Абел Теофилович
Табакуа Серго Теофанович**

АДЖАРИЯ В ЛЕНИНСКИХ ДОКУМЕНТАХ

(на грузинском языке)

Издательство «Сабчота Аджара»

Батуми, Гогебашвили, 24

1969

რედაქტორი გ. მოისწრაფიშვილი

მხატვარი გ. მეგრელიძე

მხატვრული რედაქტორი გ. ხოჯაშვილი

ტექნიკური ნ. კუონია

კორექტორი ე. ემირიძე

გადაეცა წარმოებას 8. V. 69 წ.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 3.VII. 1969 წ.

ქალაქის ზომა 70X108 1/32

ნაბეჭდი თაბახი 3,5

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 2,73

შეკვეთა № 7974, ემ 00756, ტირაჟი 1000.

ფასი 25 კპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“

ბათუმი, გოგებაშვილის, 24

ბათუმის სტამბა № 9

ბათუმი, ლუქსემბურგის, 22

Батумская типография № 9

Батуми, Р. Люксембург, 22